

היום השמיני ויום הכיפורים

מעשה שבעת ימי המילואים, פרשת היום השמיני שלאחריהם ופרשת העבודה בקודש-הקודשים (ויקרא, ט"ז) - קו מקשר אחד עובר בכולן. היום השמיני (המתואר בויקרא, ט"ז), יום היגלות שכינה לעדת בני ישראל במשכן שבמחנה, הוא ודאי המשכו של מעשה שבעת ימי המילואים שקדמו ליום זה. אם כי, בניגוד לימי המילואים, שהציווי עליהם מופיע לפני הקמת המשכן - ברור שפרשת היום השמיני נאמרה **לאחר** הקמתו¹. גם הציווי על היום השמיני לא נזכר בספר שמות, ואף לא נכללה פרשה זו כפרשיות בניין המשכן וכפרשיות ימי המילואים² (שמות, כ"ה-ל"א): הציווי על המשכן; ל"ה-מ': העשייה; שמות, כ"ט: הציווי על המילואים; ויקרא, ח': העשייה).

פרשת היום השמיני מסתיימת במות נדב ואביהוא, באיסורי שתוי יין ובשעיר החטאת אשר שורף (ויקרא, י"ז) - אך המשכה מצוי ללא ספק בפרשת העבודה בקודש הקודשים (ויקרא, ט"ז), היא גם עבודת יום הכיפורים לדורות:

"וידבר ה' אל משה **אחרי מות שני בני אהרן, בקרבנם** לפני ה' **וימתו**. ויאמר ה' אל משה, דבר אל אהרן אחיך **ואל יבא** בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארן, **ולא ימות**, כי בענן אראה על הכפרת. **בזאת יבא** אהרן אל הקדש..."

(ויקרא, ט"ז, א-ג).

כלומר, פרשת הכניסה אל הקודש הפנימי היא **תוצאה והמשך**, אולי **תיקון** של כניסת נדב ואביהוא אל הקודש, שהייתה שלא כדין³. כאן נאמר **איך** תהיה כניסה כדין אל מקום הענן, לכפר ולטהר את הקודש ואת בני ישראל הבאים אל הקודש.

¹ וזה לשון הרמב"ן בפירושו לפרשת היום השמיני (ויקרא, ט"ז, ב): "והנה הקרבנות האלו לא הוזכרו בפרשת יזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לוי [היא פרשת המילואים בשמות, כ"ט]. כי שם לא ציווה רק על המילואים ובשבעת הימים וקרבתיהם מלאו ימי מילואיהם, כי עתה ביום השמיני הם עצמם יקריבו הקרבנות. והנה הקרבנות הללו כחונכה להם...". וזה כדעת חז"ל, שמשם בלבד הקריב בימי המילואים, ושלא כדעת הרשב"ם - שמות, מ' - שאהרן ובניו הקריבו את קרבנות התמיד כבר בימי המילואים. בהמשך דבריו אומר הרמב"ן שקרבנות היום השמיני הם תוספת בעקבות חטא העגל וכתיקון לו, מפני שזהו הציווי הראשון **אחרי** חטא העגל. וכן כתב שם רש"י, וכן הוא במכילתא דמילואים בספרא: "יבוא עגל ויכפר על מעשה העגל". וראה להלן הערה 16.

² הכפלת הפרשות של מעשה המשכן והמילואים משמשת ראייה לשיטת ר' עקיבא, שכל המצוות נאמרו כללים ופרטים בסיני, נשנו באוהל מועד ונשתלשו בערבות מואב. והוא חולק על ר' ישמעאל, שלדעתו הכללים נאמרו בסיני ואילו הפרטים באוהל מועד (זבחים, קטו, ע"ב). וראה סוף דברי הרמב"ן לויקרא, ט"ז, ב, אשר מניח שהייתה מצוות ה' למשה לעשות כן, אע"פ שלא נזכר הדבר בפירושו.

³ וכך אומר הרמב"ן בפירושו לאחרי-מות (ויקרא, ט"ז, א): "וטעם אחרי מות שני בני אהרן, כי **מיד** כאשר מתו בניו הזהיר את אהרן מן היין ומן השכר שלא ימות ועוד אמר למשה שיזהיר אותם שלא ימות בקרבנות לפני ה'. והקרבן שהיו שתי המצוות האלה **ביום המחרת** למיתתם... אבל הקדים **הכתוב** האזהרות שהזהיר את ישראל שלא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם (=פרשיות טומאה

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

פרשה זו של עבודת קודש הקודשים - עבודת יום הכיפורים לדורות - דומה במתכונתה לפרשת ברית מילה (בראשית, י"ז) ולפרשת פסח מצרים (שמות, י"ב). בתחילה בא ציווי לאברהם וכן למשה ואהרן **לזמנם**, ולבסוף בא ציווי **לדורות** (בראשית, י"ז, ט-יד; שמות, י"ב, יד-כ; ויקרא, ט"ז, כט ואילך).⁴

תופעה זו בפרשתנו הוסברה על-ידי הגר"א⁵ באופן הבא: אהרן (ורק הוא!) יכול היה להיכנס אל הקודש הפנימי **בכל עת** שרצה⁶, לאו דווקא ביום הכיפורים; זאת, כמובן, בדרך העבודה המפורטת בכתוב - "בזאת יבא אהרן אל הקדש..." (ט"ז, ג). לעומת זאת, **לדורות**, הכניסה לקודש יכולה להתבצע על-ידי הכוהן הגדול מבני אהרן, אשר יירש את תפקידו, אך זאת **ביום הכיפורים** בלבד - כפי שנאמר במפורש בסוף הפרק (פס' כט ואילך). בכך מתיישבות קושיות רבות בפרשת יום הכיפורים (כפי שיוסבר להלן). והם הם גם דברי המדרש:

"וואל יבא בכל עת' - א"ר יהודה ב"ר סימון: צער גדול היה לו למשה לדבר זה. אמר: אוי לי, שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו... יש עת לשעה... יש עת ליום... יש עת לשנה... יש עת לעולם... אמר הקב"ה למשה: לא כשם שאתה סבור... אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס, ייכנס, רק שייכנס בסדר הזה" (ויקרא-רבה, פרשה כ"א).⁷

וטהרה בויקרא, י"א-ט"ו), ואחרי כן כתב אזהרת היחיד. ועל דעת כל התורה כסדר שכל המקומות אשר בהם יאחר המוקדם יפרש בו, כגון: 'וידבר ה' אל משה בהר סיני בספר הזה, וכגון: 'ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן בספר השני, וכיוצא בהם. ולכך אמר בכאן אחרי מות להודיע כי היה זה **אחרי מותם מיד**".

אבל, אבן-עזרא חולק במקצת, ואומר: "אחר שהזהיר את ישראל שלא ימותו, אמר ה' למשה שיזהיר גם **אהרן** שלא ימות כאשר מתו בניו". וכך משתמע דברי המשל של ר' אלעזר בן עזריה בספרא, המובאים ברש"י וברמב"ן - ולפי זה אין הציווי מוכרח להיות מיד אחרי מות הבנים.

אבל בויקרא-רבה סוף פרשה כ' מצאתי: "א"ר חייא בר אבא: ב-א' **בניסן** מתו בניו של אהרן, ולמה מזכיר מיתתן **ביום הכיפורים**...". לפי מדרש זה קשר הפרשיות רחוק יותר בזמן.

4 בפרשת פסח מצרים (שמות, י"ב) מסמנת התורה את המעבר ממצוות שעה למצוות דורות על-ידי הקבלת לשון הפסוקים יג-יד: "והיה הדם לכם לאת..." - "והיה היום הזה לכם לזכרון... לדרתיכם...". בפרשת מילה (בראשית, י"ז) אפשר לראות בפסוקים ט-יד מצווה לדורות ("לדרתם... לדרתיכם"). בדומה לכך בפרה אדומה (במדבר, י"ט), שם המעבר באמצע פסוק י - אם כי שם יש להבחין בין מצוות עשיית הפרה, לבין המצווה להזות מאפר הפרה על הטמא טומאת מת וחוקי טומאת מת. לפיכך, אין זו בדיק איתה ההבחנה שבין מצוות שעה לבין מצוות דורות, על אף השימוש החוזר בביטוי "חוקת עולם" בחלק השני. שכן אם יכלה אפר הפרה יצטרכו בלי ספק לפרה חדשה (חז"ל מנו בסה"כ תשע פרות - משנה פרה, ג', ה). מכל מקום, אפשר לומר, שהתורה הבליטה בתחילה את מצוות השעה לעשות את הפרה במדבר - ובה נזכר אלעזר הכוהן בשמו - כנגד מצוות הטומאה וההזיה, שהן תמידיות.

5 דברי הגר"א וכל הראיות הובאו על-ידי ר' אברהם דנציג בסוף ספרו "חכמת אדם" בתוספת מיוחדת. וראה עוד בספר הכתב והקבלה, ובפירושו של הרב ד"צ הופמן לויקרא, ט"ז, כג-כד (כרך א', ע"מ שטו-שטז).

6 יש גם מקום לבחון האם "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס" (כדברי המדרש והגר"א דלעיל) פירושו בכל עת **שרוצה** להתקרב אל הקודש, או בכל עת **שהתעורר צורך** לכפר ולטהר את הקודש, את הכוהנים או את הקהל - ולשאלה זו השלכות חשובות, כדלהלן.

7 וכן בשמות-רבה סוף פרשה ל"ה: "כך אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קודשי הקודשים", והם דברי ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

אמנם, אפשר כמובן, שפרשה זו הייתה קשורה מלכתחילה ליום הכיפורים גם במדבר⁸ (אולי מפני שזה יום קבלת הלוחות השניים על-פי המשתמע מהכתוב⁹ ויום שנסלח להם חטא העגל וחזרה להם תורה, על-פי מסורת חכמים) - ובמסגרת ציווי מיוחד זה, במדבר, נצטוו לעשות כך ביום הכיפורים **גם לדורות** - ממש כמו בפסח מצרים.

מאידך, אפשר ש"אחרי מות שני בני אהרן", פירושו ממש מיד לאחר מותם. גם סיום הפרשה: "ויעש כאשר צוה ה' את משה" - פירושו מיד¹⁰, בחודש הראשון, ורק לדורות נתלתה הפרשה ביום הכיפורים; וזה נראה כפשוטו של מקרא.

בין כך ובין כך, ברור שפרשת אחרי מות היא המשך ותיקון, או השלמה, לפרשת היום השמיני¹¹, כי עניינה הכניסה **בצורה המותרת** אל הקודש הפנימי ועבודת קודש הקודשים: במדבר - כמצווה לשעתה, שנעשתה על ידי אהרן; ולדורות - כמצווה ליום הכיפורים. בפרשה זו באה אפוא לסיומה מצוות המשכן והשראת השכינה במחנה. קשר זה בין הפרשיות **ומשמעותו**, טעונים הסבר יסודי - כפי שיפורט להלן.

* * *

הקשר בין פרשת היום השמיני לבין עבודת יום הכיפורים מתבטא גם בהלכה במשנת יומא, בתחילתה:

"שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישים כוהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין ומתקנינים לו כוהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול..."

כלומר, דנים את יום הכיפורים כאילו היה גם הוא יום שמיני לאחר שבעה ימי מילואים, שבהם מפרישים ומכינים את הכוהן לקראת עבודת הכפרה שלו ביום עבודתו. בימי הכנה אלו היו "מזין עליו כל שבעה" (יומא, ד, ע"א; ח, ע"א), ולדעת ר' עקיבא

⁸ כדברי רש"י ורשב"ם לפסוק לד: "ויעש כאשר צוה ה' את משה" - **כשהגיע יום הכיפורים** עשה [אהרן] הסדר הזה. ולשון הרמב"ן שם: "ונוהר כל ימיו שלא יבוא אל מבית לפרוכת זולתי ביום הכיפורים". וזה כדברי ר' חייא בר אבא בויקרא-רבה סוף פרשה כ' (שנזכרו לעיל בהערה 3), ובניגוד למדרשים שנשען עליהם הגר"א (שהובאו לעיל, ובהערה 7).

⁹ דברים, ט', פסי ט-יא, יז-יח, כה; י', פסי א-ה, י; שמות, ל"ד, פסי א-ד, כז-כח. וכן בגמרא יומא, ד, ע"ב, ותענית, כח, ע"ב - "ארבעים יום ראשונים עד י"ז בתמוז", וראה רש"י לשמות, י"ח, יג; ל"א, יח, ורמב"ן לשמות, ל"ג, ז.

¹⁰ סיום זה, המתייחס לאהרן, איננו מתאים כלל למצוות דורות, אלא רק למצווה שנעשתה בזמנה. בדומה לכך, סיכום-סיום כזה של מעשה מצווה מופיע גם בפסח מצרים (שמות, י"ב, כח); נמצא תשע-עשרה פעמים, בצורות שונות, בעשיית המשכן (שמות, ל"ט-מ'); וארבע-עשרה פעמים, בצורות שונות, בפרשיות המילואים והיום השמיני (ויקרא, ח'י-י). כך גם מסתיימות פרשת המקלל (ויקרא, כ"ד, כג), פרשת המקושש (במדבר, ט"ו, לו), ורוב המצוות שבספר במדבר: המפקדים, החלפת הבכורות ומינוי הלויים, שילוח הטמאים, המנורה (ח', ד), פסח מדבר, המסעות (י', יג), מטה אהרן (י"ז, כו), מי מריבה (כ', ט), מינוי יהושע (כ"ז, כג), וכן חלוקת שלל מדיין (ל"א, לא, מא, מז). אפשר למצוא לשון דומה גם בבניית תבת נח (בראשית, ו', כב; ז', ה, ט).

¹¹ מסקנה זו, בצורה דומה, מסיק הרב ד"צ הופמן בפירושו לויקרא, ט"ז, כד, לאחר שהוא מביא את דברי הגר"א והני"ל ומסכים להם, אף כי בשינוי מסוים.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

אף אינו יכול לעבוד בעצמו בימים אלו בגלל ההזאה (כמו אהרן בימי המילואים, כשמשוה הקריב). אך לדעת חכמים כללו ימים אלו גם הרגלת הכוהן בעבודה¹²:

"כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומיטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל..." (יומא, יד, ע"א).

אכן, בגמרא, קשר זה בין פרשיות היום השמיני ויום הכיפורים נראה כפשוט וכמונח ביסוד ההלכה של הכנת הכוהן ליום הכיפורים; שכן את דין הפרשת הכוהן בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים למדה הגמרא משבעת ימי המילואים:

מנא הני מילי? א"ר מניומי בר חלקיה א"ר מחסיא בר אידי א"ר יוחנן: אמר קרא - 'כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם' (ויקרא, ח', לד): 'לעשת' - אלו מעשי פרה, 'לכפר עליכם' - אלו מעשי יום הכיפורים" (יומא, ב, ע"א; ג, ע"ב; ד, ע"א).

התלמוד אמנם דן גם בעניין פרה אדומה, אך המעין בסוגיה יראה מייד, שהלימוד משבעת ימי המילואים ליום הכיפורים הוא הפשוט והברור לתלמוד (שהרי כתוב: "לכפר עליכם" - ופרה אינה מכפרת אלא מטהרת), והבעיה הניצבת בפניו היא דין ההפרשה בכוהן השורף את הפרה (ראה שם, ב, ע"ב והלאה)¹³.

על-פי הנחתנו כאמור, ישנה הקבלה יסודית בין היום השמיני לבין יום הכיפורים, דרך מחשבה זו של הסוגיה ברורה ללא שום קושי, ובאמת השאלה יכולה להיות רק לגבי פרה - האם אפשר ללמוד גזרה שווה גם לגביה, או שהפסוק מוליך וקושר את ימי המילואים רק ליום הכיפורים¹⁴.

גם בהמשך הסוגיה (ג, ע"ב) דן התלמוד בהלכה של לקיחת פר אהרן שיהא משלו, מהקבלת הפסוקים היתרים בפרשת היום השמיני ובפרשת יום הכיפורים ("קח לך", "יקח... אשר לו"). ולדברי רב אשי: "דנין פר לחטאת ואיל לעולה מפר לחטאת ואיל לעולה, לאפוקי ראש השנה ועצרת דתרוויהו עולות נינהו". כלומר, משווים את היום השמיני ליום הכיפורים, כיוון שקרבן אהרן שווה בשניהם (ראה רמב"ן לויקרא, ט', ב). רבינא מוסיף נימוק כפול: בשני הימים עבודה בכוהן גדול, ובשניהם "תחילת עבודה

¹² אמנם בניגוד לשבעת ימי המילואים, שבהם משה עבד ככוהן ומילא את ידי אהרן ובניו, כאן עבד הכוהן בעצמו וכאילו מילא ידי עצמו לעבודת היום המיוחדת, ביום הכיפורים, כי הרי כהונתו כבר התחילה.

¹³ שים לב בעיקר לביטויים הבאים בסוגיה: "...דנין פרישת שבעה ליום אחד מפרישת שבעה ליום אחד... דנין פר אחד ואייל אחד מפר אחד ואייל אחד... דנין פר ואייל שלו (=של אהרן) מפר ואייל שלו... דנין פר לחטאת ואייל לעולה מפר לחטאת ואייל לעולה... דנין עבודה בכוהן גדול מעבודה בכוהן גדול... דנין עבודה תחילה (=בקודש הקודשים) מעבודה תחילה (=במזבח)... ועוד.

¹⁴ וזוהי סברת 'הוא אמינא' של הגמרא: "...א"ר מניומי בר חלקיה א"ר מחסיא בר אידי א"ר יוחנן: 'כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם'. 'לעשת' - אלו מעשי פרה, 'לכפר' - אלו מעשי יום הכיפורים. **בשלמא כוליה קרא בפרה לא מתוקם** - 'לכפר' כתיב, ופרה לאו בת כפרה היא, אלא אימא **כוליה קרא ביום הכיפורים כתיב**...?"

בכך ניתרצו בפשטות קושיות התוספות בדף ב', ד"ה אלא וד"ה ואימא, וכתירוץ הראשון בד"ה אימא, שעדיף ללמוד יוה"כ ממילואים **דדמי ליה** - וזהו בוודאי פשוטו של מקרא. אמנם התוס' העדיפו תירוץ שני; ואכמ"ל.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

במקום" - כלומר: ביום השמיני הייתה תחילת העבודה בפעם הראשונה **במזבח החיצון** (עבודת משה בשבעת הימים אינה נחשבת עבודת כוהנים - ראה רש"י שם), ובמקביל גם בפרשת אחרי מות יש תחילת עבודה - זו הפעם הראשונה שנעשתה עבודה **בקודש הקודשים** (ראה רד"צ הופמן בפירושו לויקרא, ט"ז, שתולה בכך את משמעות הקשר בין הפרשיות).

בלשון הברורה ביותר מובע הקשר בין הפרשות בדברי הברייתא שתומכת בר' יוחנן (שם, ד, ע"א):

"בזאת יבא אהרן אל הקדש' (ויקרא, ט"ז, ג) - במה **שאמור בעניין**. מאי היא? - בעניין **דמילואים**. ומה אמור בעניין דמילואים? - אהרן פירש שבעה ושימש יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, ואף לדורות כוהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד. ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה (לאפוקי צדוקין) מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה. מכאן אמרו: שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כוהן גדול מביתו..."¹⁵.

* * *

קשר זה בין היום השמיני לעבודת קודש הקודשים ניכר ובלוט גם בתוכן העבודה עצמה: בשניהם שווה קרבן אהרן - פר לחטאת¹⁶ ואֵיל לעולה (ט, ב; ט"ז, ג). בשניהם הביא העם שעיר עזים שקרב לחטאת¹⁷ (אם כי ביום הכיפורים הביאו שעיר נוסף, אך הוא אינו קרבן אלא משתלח לעזאזל - ט, ג; ט"ז, ה). בשניהם הביא העם קרבן עולה: ביום השמיני - "עגל וכבש בני שנה" (ט, ג), וביום הכיפורים - נשטט העגל וישנו רק אֵיל לעולה (ט"ז, ה).

¹⁵ בנימת הפולמוס נגד הצדוקים אין כדי לגרוע דבר מעצמת האחיזה של דרשת ההלכה בפשט המקראות ובהגנת פרשיות התורה הקיימת במדרש זה. הסברה המהלכת, שלפיה דבקו הצדוקים דווקא בפשט המקראות, איננה מבוססת; ואכמ"ל.

¹⁶ אלא שהוא נקרא ביום השמיני עגל, והוא בן שנה, לעומת פר, שהוא בן שלוש - ראה ספרא סוף פרשה ב'; רש"י לויקרא, ט, ג: "כל מקום שנאמר עגל בן שנה הוא ומכאן אתה למד" - שהרי כתוב בפסוק: "ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה".

אכן, העובדה שזהו הקרבן היחיד בתורה שזכר בשם "עגל", והעובדה שהוא נכפל ביום הזה גם בחטאת אהרן וגם בעולת העם, מרמזת בלא ספק על תיקון וכפרה שנדרשו לחטא העגל - וכך בספרא, מכילתא דמילואים שם, וכן ברש"י, אבן-עזרא ורמב"ן לויקרא, ט, ב. יש לציין, כמובן, שהעגל אצל אהרן הוא קורבן החטאת, המכפר על מעשה בשוגג, כולל טעות והתשלות, ואילו אצל העם הוא בא כעולה, המכפרת על הרהורי הלב (ויקרא, א', ד, וברמב"ן). גם השור לשלמים נדרש בספרא לעניין זה: "לפי שנדמית לשני מינים, שנאמר: 'יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה', ולהלן הוא אומר: 'וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשבי' (תהלים, ק"ו, יט-כ), יבוא שור ויכפר על מעשה שור, יבוא עגל ויכפר על מעשה עגל. תדעו שנתרצה המקום לכפר על עוונותיהם - עברה שאתם מתייראים ממנה כבר נזכרה לפני המקום...". אפשר כמובן לפרש את השור גם כמכוון לכפר על חגיגת הזבח שהייתה בחטא העגל, בצד העולות.

¹⁷ וכך לשון הרמב"ן (ויקרא, ט, ב): "והנה קרבן אהרן **קרבנו ביום הכיפורים** בשווה, וחטאת העם **כחטאתם ביום הכיפורים** שעיר עזים אחד לחטאת... ונראה כי בעבור היות טעם החטאת של אהרן כטעמו ביום הכיפורים, שרף אותו כאשר ישרוף של יום הכיפורים, אע"פ שהיה זה חטאת חיצונית, כי לא פירש משה שיעשה כן, ואולי נצטווה בכך והכתוב לא רצה להאריך, כי לא יעשה רק מה שיאמר משה, ולא יאמר משה רק מה שצוה ה'".

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

רק קרבן השלמים וקרבן המנחה, שהיו ביום השמיני, אינם נמצאים כלל ביום הכיפורים - וזה מכיוון שמדובר ביום סליחה וכפרה שהוא יום עינוי נפש, ולכן אין בו קרבן נאכל.

גם ההשוואה לקרבנות ימי המילואים¹⁸ מאלפת - שכן, גם שם נמצא פר חטאת ואיל לעולה (בדיוק כמו קרבן אהרן ביום השמיני וביום הכיפורים). כמו-כן יש קרבן שלמים - איל המילואים (בנוסף לאיל העולה דלעיל), שנאכל יחד עם לחם המצות פתח אוהל מועד בכל יום משבעת הימים¹⁹.

יוצא אפוא, שבשבעת ימי המילואים, שמטרתם הייתה למלא ידי הכוהנים²⁰, הביאו הם חטאת, עולה ושלמים - אבל העם לא הביא קרבן. ביום השמיני הביא אהרן חטאת ועולה, וכנגדו הביא גם העם כך. קרבן השלמים, קרבן של שמחת חגיגה, הובא ביום השמיני על-ידי העם, כיוון שעיקר מטרתו של יום זה הוא גילוי שכינה לעם (בחוף, לפני פתח אוהל מועד) ולא רק למשה (באוהל מועד בפנים), ואילו הכוהנים שכבר מילאו את ידם אינם נצרכים עוד לאכילת השלמים. גם ביום הכיפורים בא קרבן אהרן - לכפר עליו

¹⁸ 'מילואים', מילוי ידיים, פירושו הכנסה לתפקיד או לעבודה. משמעותו הפוכה משימוש הביטוי 'מילואים' בלשונו, שנגזר ממילוי מקום שהתפנה, ומשמעותו כיום שירות נוסף ומשני (ראוי לשים לב בעת הוראת הפרשה, שימילואים בתורה כעין 'טירונו' בלשונו היום. תלמידים לא יוכלו להבין זאת מעצמם, והתורה תישאר להם כספר החתום, כמו במקרים רבים, מפני הפער הלשוני).

¹⁹ במובנים רבים דומים קרבנות אלה לקרבן הנזיר "ביום מלאת ימי נזרו" (שים לב לקשר בין 'מלאת' ו'מילואים'). בעיקר דומים הם באיל השלמים, בסל המצות, בחזה התנופה ובשוק התרומה (ויקרא, ח', כו-כט; במדבר, ו', יג-כ). מאידך, הם דומים לכפרת המצורע ביום השמיני לטהרתו (ויקרא, י"ד, י-כ) בהזאת דמים על תנוד ובהונות (ראה אבן-עזרא לויקרא, י"ד, יד). אלא שבמצורע זהו דם אשם, ובמילואים - דם שלמים. גם סדר הדברים שונה: במצורע מופיעה הזיהה מהשמן לפני ה', ומשיחת המיטהר לאחר דם האשם ועל גביו. לעומת זאת, במילואים קודמת הזיהה ומשיחה בשמן המשחה לכל התהליך (ויקרא, ח', י-יב), והזאת הנוטר מן השמן והדם יחד, מסיימת את התהליך (שם, ל). כמוכן, במצורע זהו שמן רגיל, ובמילואים - שמן המשחה.

יש כאן, אולי, רמז לכך, שיש אמנם במילואים, דמיון-מה לטהרת הטומאה המרוחקת ביותר - צרעת (אלא שאין כוהנים אשמה בריחוקם עד כה), ומאידך - יש במילואים דמיון-מה לפרישות הנזיר הרוצה להידמות לכוהן גדול (ראה דיני טומאה למתים בשניהם - ויקרא, כ"א, י-יב; במדבר, ו', ו-ח, וכן הביטוי "נזר שמן משחת אלהיו עליו" בכוהן גדול, לעומת: "נזר אלהיו על ראשו" בנזיר. וכמוהו גם השם 'נזיר', שישודו 'נזר', כלומר, כתר של קדושה - אבן עזרא לבמדבר, ו', ז). הקבלה זו - נוסף להקבלת סל המצות שפירשתייה במקום אחר - מורה, שגם הנזיר איננו אלא **מכין את עצמו** לחיים טהורים ושלמים יותר, בעתיד. אין הנזירות רצויה מצד עצמה אלא כפרישת טהרה לקראת החיים שאחריה. על-כן, נזירות שנטמאה ונפלה היא באמת בבחינת "חטא על הנפש", שכן לא נרצתה ולא הועילה, ואכמ"ל.

ראוי לציין גם, שקרבנות הנזיר והמצורע דומים זה לזה מאוד, וכן התגלחת. אלא שהנזיר מביא איל שלמים עם סל מצות, ואילו המצורע מביא כבש לאשם ומנחת סולת. (בכבש לעולה ובכבשה לחטאת - הם שווים!). כמו כן, נזיר שנטמא מביא כבש לאשם ושתי תורים או שני בני יונה לחטאת ולעולה - בדומה למצורע שאין ידו משגת (ויקרא, י"ד, כא-כב; במדבר, ו', ט-יב). עוד יש כמוהו להזכיר גם את הלויים, שהזקקו לתגלחת כמצורעים, ופר חטאת שלהם נשרף (ראה רש"י, במדבר, ח'; ואכמ"ל).

²⁰ ראה רש"י ורמב"ן לויקרא, ח', כב, שהמילואים הם למילוי ידי הכוהנים בלבד. וכך גם לשון הספרא במכילתא דמילואים (קע"ז): "וואת הפר ואת ערו ואת בשרו ואת פרשו שרף באש מחוף למחנה" (ויקרא, ח', יח), אין אנו יודעים אם חטאת אהרן ובניו היה או חטאת הציבור היה. כשהוא אומר: 'קח את אהרן ואת בניו אתו' - הווי אומר חטאת אהרן ובניו היה ולא חטאת הציבור היה". וגם מכאן ראייה, שפר החטאת בימי המילואים היה פר כוהן משיח, שצריך להיות מוכנס אל הקודש - אלא שעדיין לא נתקדש (עיני רמב"ן לשמות, כ"ט, יד), או שאי אפשר להיכנס כי "שכן עליו העני" - כפי שיוסבר להלן.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ועל ביתו, ולהכשירו להקריב כמו ביום השמיני, וכנגדו בא קרבן העם - אך הפעם ללא שלמים, כיוון שאין ביום זה שמחת אכילה.

אולם, עיקר הדמיון בקרבנות הוא בכך, שפר החטאת של קרבן אהרן נשרף ולא נאכל, גם במילואים, גם ביום השמיני וגם ביום הכיפורים²¹, כדן חטאת קבועה של פר כוהן משיח (ויקרא, ד').

* * *

אך כאן גם נעוץ ה**הבדל המהותי** בין ימי המילואים והיום השמיני מחד, לבין יום הכיפורים מאידך:

הקרבת פר החטאת של ימי המילואים ושל היום השמיני מתוארת בפרטים (שמות, כ"ט, י-יד; ויקרא, ח', יד-יז; ויקרא, ט', ח-יא), ויש בה אך ורק **עבודת מזבח החיצון** - ולמרות זאת יש אחר-כך **שְׂרֵפָה** מחוץ למחנה! - "ואת הבשר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה" (ט', יא) - זהו המקרה היחיד, שבו חטאת נשרפת למרות שהיא קרבה **בחוץ** ולא הובא מדמה אל הקודש פנימה - "אין לך חטאת **חיצונית** נשרפת אלא זו"²². לעומת זאת, שאר החטאות הנשרפות הן פנימיות. דמן מובא אל הקודש פנימה, והכוהן המשיח מזה מן הדם **בפנים**. כך הדבר בפר חטאת של כוהן משיח, או של חטאת הקהל (ויקרא, ד', ה-ז; י', טז-יח) - שבהם הכוהן מזה בקודש על הפרוכת ועל המזבח **הפנימי**, וכך הדבר גם בפר יום הכיפורים - שם הוא מזה בקודש הקודשים - על הכפורת ולפני הכפורת, ואחר-כך על המזבח הפנימי.

ייחודו של יום הכיפורים הוא בכך, שרק בו יש עבודה בקודש הקודשים - ובכללה הקטרה והזאת דמים (ויקרא, ט"ז, יב-יט; משנה, זבחים, ה', א-ב).

לעומתו, ביום השמיני (שימי המילואים קדמו לו והכינו את הכוהנים אליו) המצב הפוך: זה היום שבו הקריב אהרן לראשונה והתחיל בכהונתו, ואף על פי כן **אין בעבודתו המיוחדת שום עבודה פנימית**, ואף מה שראוי היה להיות פנימי, כבר החטאת של אהרן, **איננו נכנס פנימה**, אלא הוא נשרף, על-פי הדיבור, כאילו נכנס פנימה!

בדרך הפשט²³ מוסברת בכך המחשבה, שצריך לשרוף גם את שעיר החטאת של העם בנוסף לפר החטאת של אהרן - "ואת שעיר החטאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ משה והנה שָׂרַף, ויקצף..." (י' טז) - שהרי הכתוב משווה בפירוש את חטאת העם לחטאת אהרן: "ויקרב את קרבן העם, ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטה ויחטאהו **בראשון**" (ט', טו). מחשבה כזו יכולה להתעורר, מפני שביום השמיני אי-אפשר היה להבדיל בין חטאת פנימית לבין חיצונית אלא על-פי הציווי בלבד²⁴. טענתו של משה: "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה..." (י', יח) קשה דווקא ביום הזה, שהרי גם דם הפר לא הובא אל הקודש פנימה,

²¹ ראה הערה 17 לעיל.

²² רש"י לשמות, כ"ט, יד, ועיין רמב"ן שם, ורש"י לויקרא, ט', יא.

²³ על פי הפשט השעיר הוא שעיר העם של היום השמיני ולא שעיר ראש חודש, וכך כנראה הבין גם ר' עקיבא (ספרי, בהעלותך, י"ט), שפירש שהטמאים לנפש אדם הם מישאל ואלצפן - כלומר, שהדבר אירע בשמיני לניסן (בניגוד לדרש הידוע, שזה ארע בראש חודש).

²⁴ נראה מהפסוקים שכך חשב משה בקצפו כאילו נהגו בשעיר כמנהג הפר (ומדובר שם בשעיר העם), וכך פירש האברבנאל. ועיין בפירושו של רד"צ הופמן לעניין אכילת החטאת של אהרן - שאהרן לא יכול לאכול את פר החטאת אשר לו, אך הכוהנים יכולים לאכול את פר החטאת של העם.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ונשרף. אף על פי כן קצף משה, מפני שאכילת החטאת מכפרת על בעליה (י', יז), ואילו פר אהרן, לא היה מי שיאכל אותו, שהרי הוא הכוהן הגדול מאחיו. על זה ענה אהרן והסביר את שרפת החטאת כנובעת מן האסון שאירע לו, ומהיותו אונן על בניו. לפיכך, לא נמצא אף אחד, שהיה ראוי לאכול חטאת זו לכפר על העם²⁵ - ובלית ברירה נשרפה (ויקרא, י', טז-כ)²⁶.

בסיכום, הסיבות הן שונות, אבל הכלל נשאר נכון: לא הייתה עבודת כוהן בקודש, ובוודאי לא בקודש הקדשים ביום השמיני, כפי שלא הייתה גם בשבעת ימי המילואים. לעומת זה: ביום הכיפורים מוכנסים פנימה גם דם הפר וגם דם השעיר - "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם... ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, והִזָּה אותו על הכפרת ולפני הכפרת" (ט"ז, טו) - ושניהם נשרפים יחדיו (ט"ז, כז). כלומר, פר החטאת ביום השמיני היה **חיצון**, ואף על-פי כן נשרף (על-פי הדיבור, כחריג!). מאידך, ביום הכיפורים מובא דמו לפני ולפנים (ואף זה חריג, אך **לצד השני**!), בניגוד לפר כוהן משיח קבוע שמובא דמו תמיד אל הקודש אבל **עד הפרוכת בלבד**! את הנאמר עד כה ניתן לסכם כך:

פר ימי המילואים והיום השמיני: חיצון - אך נשרף.
פר כוהן משיח: מזים את דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב.
פר יום הכיפורים: מזים את דמו **בין הבדים**, על הפרוכת ועל מזבח הזהב.

גם שעיר החטאת של העם, ביום השמיני היה חיצון, ועקרונית צריך היה להיאכל (אלא שנשרף ולא נאכל בגלל מות נדב ואביהוא), ואילו ביום הכיפורים מובא דם השעיר לפני ולפנים ונשרף. מובן שקרבן נאכל איננו קרב כלל ביום זה.

²⁵ הכלל באכילת חטאת הוא: "כוהנים אוכלים ובעלים מתכפרים", ולפיכך נשרפת כל חטאת כוהן ואפילו מנחת כוהן. עיין רמב"ן לויקרא, ו', טז - על פי הרמב"ם במורה נבוכים. לפיכך ברור מדוע חטאת הכוהן המשיח (שברך כלל היא פנימית) נשרפה גם ביום השמיני, למרות שאין כניסה פנימה, שהרי אין מי שיכול לאכלה, לכפר על בעליה. אך חטאת העם, שהייתה חיצונית, עקרונית יכולה הייתה להיאכל - אך כאשר הכוהנים אינם רצויים לפני ה' אינם יכולים לכפר על העדה על-ידי אכילת קרבנות, ודינה שִׁפָּה. לפיכך, כשאמר משה: "ואתָּה יִתֵּן לָכֶם לשאת את עֹון העדה" (ויקרא, י', יז), ענה לו אהרן, שאינו יכול לאכול חטאת במצבו, וממילא אם אין מי שיאכל - תִּשְׂרַף החטאת. וראה בפירושו של רד"צ הוּפְמָן לויקרא, כרך א', עמ' קכט, קנא, רח. כל זה יפה, אך אין די בו, מפני שחסר הסבר לכך, שחטאות היום השמיני לא נכנסו אפילו לקודש, וביום-הכיפורים - לקודש-הקודשים, וזה מה שיוצע להלן.

²⁶ כל זה אפשרי לר' עקיבא, הסובר כי "אנשים טמאים לנפש אדם" בערב הפסח (במדבר, ט') הם מישאל ואלצפן (ספרי, בהעלותך, י"ט) - ולפיכך יוצא, שהיום השמיני הוא ח' בניסן, וכדעתו של אבן עזרא לשמות, מ', ב. אבל לפי ר' ישמעאל (שם) הולכות כל הסוגיות הידועות - שהקמת המשכן הייתה בכ"ג באדר והיום השמיני הוא ר"ח ניסן, יום שנטל עשר עטרות (ספרא, ריש מכילתא דמילואים), ולפי דעה זו השעיר שנשרף הוא שעיר ראש-חודש, ואילו שעיר נחשון ושעיר העם נאכלו באנינות, מפני שהם מצוות שעה ולא לדורות, כאותה מנחה שזכרה לפי כן (ספרא, שמיני, נ"ב; זבחים, קא, ע"ב). שם גם נחלקו התנאים אם נשרף בגלל אנינות או בגלל טומאה שנגעה בו. ושמה טומאת נדב ואביהוא היא שנגעה בשעיר - ושוב חזרו לפשט הכתובים, שהאסון גרם לשרפת השעיר (אלא שנחלקו באיזה שעיר מדובר).

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

אך מעל לכול בא הניגוד לידי ביטוי בעניין הקטורת: בכל השנה מצווה להקטיר קטורת לפני ה' **בקודש** ולהביא אש **מן ההדיוט**. ביום השמיני, לעומת זאת, אין להכניס קטורת פנימה אל הקודש, ואש מן ההדיוט היא "אש זרה" (י', א)²⁷ שנענשו עליה נדב ואביהוא²⁸. ואילו ביום הכיפורים מביאים את הקטורת לא רק אל הקודש אלא **אל קודש הקודשים!**

ברור אפוא, שהקבלת היום השמיני ליום הכיפורים היא **הקבלה ניגודית**. הדמיון משמש בה רק יסוד ורקע לניגוד הקוטבי. היום השמיני ויום הכיפורים, הם שני קצוות **מנוגדים** במערכת אחת של גילוי שכינה לישראל. המצב הקבוע במערכת זו הוא של עבודה מקודשת שפסגתה בקודש, כלומר בהיכל, אך לדביר, לקודש הקודשים, אינה מגיעה. לעומת המצב הקבוע מסודרים זה לעומת זה, **בניגודיות**, היום השמיני - שבו העבודה המקודשת נעשתה רק במזבח החיצון פתח אוהל מועד, מחוץ לקודש, ויום הכיפורים - שבו המצב הפוך, והעבודה המקודשת ביותר נעשית מעבר לקודש, "מבית לפרכת", בקודש הקודשים.

מערכה זו על שלושת מצביה תובהר יפה בטבלה הבאה:

ביום השמיני	בכל ימות השנה	בעבודת קודש הקודשים (ולדורות: ביום הכיפורים)
בפתח אוהל מועד	בפרוכת	בארון, אל מול הכרובים.
הקו המבדיל בין מעשי האדם לבין הופעת השכינה		
אש מן השמיים	תכלית העבודה ביום זה	אין

²⁷ "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש" (ויקרא, א', ז) - ובספר שם (מ"ט): "אף על פי שהאש יורדת מן השמיים, מצווה להביא אש מן ההדיוט", וכן בגמרא (יומא, כא, ע"ב; נג, ע"א). וזאת למרות שלדעת הספרא לא פסקה האש העליונה מעל מזבח הנחושת, עד שבאו לבית העולמים. וכן כשירדה אש בימי שלמה, לא פסקה עד לימי מנשה. לפי זה רק ביום השמיני בלבד היה אסור להביא אש מן ההדיוט, אפילו מן המזבח. וכך משתמע דברי ר' ישמעאל, שאמר: "לא אש זרה ממש, אלא שהכניסוהו בלא עצה [של משה]". אבל ר' עקיבא סבור, "שלא הכניסוהו אלא מן הכיריים" - כלומר, אש זרה לגמרי, וכעין מה שאמרו שם: "וכי יש לך אדם שיבשל תבשיל בלא אש? - מיד נטלו אש זרה" (תוספתא למכילתא דמילואים) - ומשמע, שאילו נטלו מן המזבח היה הדבר בסדר לפחות בדיעבד, וראה הסבר העניין להלן.

²⁸ אכן, אבן-עזרא (ויקרא, ט"ז, א) טוען, כי "זאת הפרשה [=אחרי-מות] לאות כי בני אהרן הכניסו הקטורת לקודש הקודשים", וזה מסביר יפה את הקשר לאחרי-מות - שייזהר אהרן מלעשות כמותם. זה כבר נמצא בדעתו של בר קפרא בויקרא-רבה (פרשה כ', אות ז). בכך גם מוסבר מדוע לא הוזכר, שהקטירו במזבח הפנימי ביום השמיני, שכן באמת **לא הקטירו**, ומוסבר מדוע לקחו מחתות כמו כוהן גדול ביום הכיפורים.

לעומת זאת, התוספתא במכילתא דמילואים (כ"ד) סבורה, שבני אהרן רצו להוסיף קטורת נדבה מתוך שמחת תגובה לשמחת העם בדרת האש, וכל קטורת שאינה מצווה היא קטורת זרה (שמות, ל', ט; מנחות, נ, ע"א-ע"ב). ואילו הרשב"ם (בפירושו לפרשת שמיני) סבור, שמדובר בקטורת הרגילה של כל יום, שהיא הקודמת לאיברים, על פי הסדר הידוע, ונדב ואביהוא עסקו בהקטרה על המזבח הפנימי בשעה שיצאה האש מבפנים, מקודש הקודשים, והיא אכלה **בדרכה החוצה** גם את הקטורת וגם את המקטירים, והמשיכה למזבח החיצון לאכול הקרבנות שם. לפי דעה זו שני הפסוקים של יציאת האש (ט', כד; י', ב) **מקבילים זהים בזמן**, כי האש יצאה רק פעם אחת.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ביום השמיני	בכל ימות השנה	בעבודת קודש הקודשים (ולדורות: ביום הכיפורים)
אסורה (רשב"ם י', א) - נדב ואביהוא נשרפו בה	מצווה - למזבח הפנימי בקודש	מצווה - עם הקטורת לקודש הקודשים
אין כניסה לשום עבודה, אלא לתפילה קצרה על גילוי השכינה (רש"י, פס' ב; רשב"ם, י', א)	כניסה לעבודות הפנימיות רק לקודש. אין כניסה לקודש הקודשים	כניסה לקודש הקודשים או לקודש הקודשים
רק במזבח החיצון	במזבח החיצון ובמזבח הפנימי, ולא בקודש הקודשים	גם בקודש הקודשים
חיצונית, אך נשרפת כחטאות פנימיות. מתן קרנות על המזבח החיצון	פנימית - רק לקודש. הזאות על הפרוכת ועל המזבח הפנימי. מתן קרנות על המזבח הפנימי.	פנימית - לקודש הקודשים, הזאות על הכפורת, על אוהל מועד (הפרוכת) ועל מזבח הפנימי. מתן קרנות על המזבח הפנימי
חיצונית ונשרפה - ויכוח ומחלוקת אם נשרפה	פנימית - בשגת אחת מהמצוות, חיצונית רגילה - בשגת כל המצוות (=חטאת עבודה זרה, במדבר, ט"ו)	פנימית (כנ"ל).
עגל לחטאת ואיל לעולה.	פר חטאת	פר לחטאת ואיל לעולה.
קרבן (וכוהן משחתי) שחתיו		
קרבן העדה	פר חטאת (בשגת כל המצוות: פר לעולה ושעיר לחטאת)	שעיר לחטאת ואיל לעולה (ושעיר לעזאזל)

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ביום השמיני	בכל ימות השנה	בעבודת קודש הקודשים (ולדורות: ביום הכיפורים)
פסוקים דומים	"וכפר בעדך ובעד העם (ט"ז, ז)	"וכפר בעדו ובעד העם" (ט"ז, כד)
"את שעיר החטאת אשר לעם" (ט"ז, טו)	"את שעיר החטאת אשר לעם" (ט"ז, טו)	"את שעיר החטאת אשר לעם" (ט"ז, טו)
"ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם (ט"ז, כג)	"ויבא אהרן אל מועד... ויצא" (ט"ז, כג-כד)	"ויבא אהרן אל מועד... ויצא" (ט"ז, כג-כד)

דבר ה' אל האדם - עמידת האדם לפני ה'

משמעותו של הניגוד בין הפרשות תתברר היטב, אם נחדור תחילה לעומק מובנם של ה'קודש' לעומת 'קודש הקודשים', ולמובנה של הפרוכת המבדילה ביניהם (שמות, כ"ו, לג). המחשבה הרגילה רואה בהבדלה זו עניין של הדרגה עולה בקדושה בכיוון אחד - מבחוץ פנימה, 'מלמטה למעלה'. יש חצר ויש היכל, ובהיכל עצמו יש קודש ויש קודש פנימי מקודש עוד יותר²⁹.

קל להראות, שהבנה זו אינה מדויקת. סידור הדרגתי כזה מניח את כל רמות הקדושה על ציר אחד, על סולם מדידה אחד משותף - אך בהסתכלות יותר מעמיקה עולה, שאי אפשר לעשות כן. לא ציר אחד יש כאן, אלא שני צירים, שני תחומים השונים זה מזה במהותם, ומנוגדים זה לזה בכיוונם.

התחום האחד הוא החצר והקודש, אוהל מועד מחוץ לפרוכת³⁰. בקודש יערוך האדם את לחם הפנים תמיד על השולחן לפני ה' (שמות, כ"ה, ל; מ', כב-כג; ויקרא, כ"ד, א-ט), יעלה את נר התמיד במנורה (שמות, כ"ז, כ; מ', כה; במדבר, ח', א-ג) ויקטיר את קטורת התמיד על המזבח הפנימי (שמות, ל', ו-ז; מ', כו-כז). האש שם היא אש מן ההדיוט - מהמזבח החיצון³¹, 'מלמטה למעלה', מארץ לשמיים.

²⁹ משנה כלים, א', ו-ט: "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות... בין האולם ולמזבח מקודש ממנה [=מן העזרה]... ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא רחוף ידיים ורגליים, קודש הקודשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כוהן גדול ביום הכיפורים בשעת העבודה". בקריאה ראשונית נשמע כאילו בקודש הקודשים ישנה מדרגה גבוהה יותר של קדושה ותו לא - אך כדאי להתבונן בכך, שזו גם המדרגה העליונה שאין אחריה, ואכמ"ל.

³⁰ בכל עבודות הפנים מדגישה התורה, שהן נעשות באוהל מועד מחוץ לפרוכת: "... להעלות נר תמיד. באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדת יערך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה'..." (שמות, כ"ז, כ-כא; ויקרא, כ"ד, ב-ד), "ושמֹת את השולחן מחוץ לפרוכת ואת המנרה נכח השלחן..." (שמות, כ"ו, לה). ובמזבח הקטורת - "ונתת אותו לפני הפרוכת אשר על ארן העדת, לפני הכפרת אשר על העדת אשר אנִיעֵד לך שמה. והקטיר עליו אהרן קטרת סמים... קטרת תמיד לפני ה' לדִרְתִּיכֶם" (שמות, ל', ו-ח). "ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפנה, מחוץ לפרוכת. ויערך עליו ערך לחם לפני ה'... וישם את מזבח הזהב באהל מועד לפני הפרוכת" (שמות, מ', כב-כו).

³¹ "ויאש המזבח תוקד בו" - ומניין לאש מזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון? תלמוד לומר (פעמיים באותה פרשה!): 'אש המזבח תוקד בו'. אש מחתה ומנורה מניין? ודין הוא... תלמוד לומר: 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה', אף שאמרתי לך תחיה תמיד, לא תהא אלא ממזבח החיצון... (ספרא, תחילת צו, אות ו', ובגמרא יומא, מה, ע"ב).

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

לעומת זאת, בקודש הקודשים³² אנו מוצאים היפוכו של דבר: מקום השכינה, מקום גילוי מלכות ה' בישראל ובעולם, מקום הדיבור אל משה "מעל הכפרת מבין שני הכרבים" (שמות, כ"ה, כב; במדבר, ז', פט).

ולפי שאין בעצמותו יתברך שום תפיסה, אין בקודש הקודשים שום דבר זולת תחתית 'כיסא' מלכותו, הוא "ארון ברית ה' הדום רגלי אלהינו" (דבה"א, כ"ח, ב)³³, מוקף כרובים³⁴, ובו לוחות הברית והעדות (שמות, כ"ה, כא; מ', כ; ל"א, יח; דברים, י', א-ה), וספר התורה "מצד ארון ברית ה'" (דברים, ל"א, כו).

גם מכל המשלים שמשלו לנו חז"ל למלך בשר ודם ולארמונו, מתברר כי החדר הפנימי ביותר, הוא, ורק הוא, כביכול מקום מושב של המלך עלי ארץ, הדום רגליו של כס המלכות, וכל השאר פרוזדורים ואולמות כניסה³⁵.

הענן והכבוד השוכנים על אוהל מועד ובתוכו³⁶, הם גילוי דבר ה' אל האדם, ועיקרם ושורשם בקודש הקודשים. לכן, אין לאדם דריסת רגל ורשות כניסה לשם (מלבד ביום הכיפורים). לכן גם אין האדם יכול לעשות שם שום עבודת קרבן או תפילה, ולא תוכל

³² יש להבחין בין "קודש" לבין "הקודש" שכן ה"א הידיעה משמעה "הקודש הידוע". לכן, "קודש" מצוי מאוד ביחס למאכל-קודש, בגדי-קודש, וזמני-קודש, שמתקדשים. ואילו "הקודש" משמעו לרוב ההיכל והעזרות, או בגדי הכהן הגדול המקודשים, וכן 'שקל הקודש' הידוע. כך גם ב'קודש קודשים' - שמשמעו, כמעט תמיד, קודשי מזבח, אלא, שנמצא גם "קודש הקודשים" על מזבח וקודשים שעליו (ויקרא, כ"א; במדבר, י"ח) - וכנראה שה"א הידיעה כשהיא מתייחסת רק לקודשים, מפרשת את הצירוף כקודש שמקדש את הקודשים, וזהו המזבח - "והיה המזבח קדש קדשים" (שמות, כ"ט, לז). אולם כאשר הידוע מתייחס גם לקודש וגם לקודשים - אז פירושו לפני ולפנים. כך שמעתי מאבי מורי ז"ל.

³³ "אמר... ר' אלעזר בן עזריה... [שני כסאות] - אחד לכסא ואחר לשרפך. כסא לישב עליו, שרפך להדום רגליו. שנאמר: 'השמים כסאי והארץ הדם רגלי, אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי' (ישעיה, ס"ו, א)" (חגיגה, יד, ע"א).

³⁴ ועל-כן נקרא שם ה' "יושב הכרובים" בהופיע הארון או בהופיע השכינה בהיכל - שמו"א, ד', ד; שמו"ב, ו', ד; ישעיה, ו', א-ד; יחזקאל, ח"י-י"א.

³⁵ "ועל אותה שעה הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו' (שיה"ש, ג', יא). 'במלך שלמה' - במלך שהשלום שלו, 'בעטרה' - זה אוהל מועד... 'ביום חתונתו' - ביום ששרתה שכינה, 'וביום שמחת לבו' - ביום שירדה אש חדשה ממרום..." (תוספתא למכילתא דמילואים). ובויקרא-רבה (פרשה כ') משלו זאת למלך שמשיא את בתו; וראה המשל הגדול על ארמון המלך - ברמב"ם, מורה נבוכים, ג', נ"א; ובכוזרי, מאמר ג', כא. וראה רש"י לויקרא, ט"ז, ב: "כי בענן אראה על הכפרת", כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבוא".

לכן יש להסביר את לבוש הבד של עבודת הפנים, כבגדי המשרת, שאיננו לובש זהב, שהרי לבוש זהב פירושו מלכות. כשם שכוהנים הדיוטות לובשים בדים כל השנה (שמות, כ"ח, לט-מב), כך גם כהן גדול לפני ולפנים, שהרי בהיכל המלך הפנימי אין מלכות לאדם כלל. ובה דומה הכהן הגדול למלאך לבוש הבדים שביחזקאל, י', אשר עושה כמעשה הכהן הגדול ביום הכיפורים (אלא, שהמלאך עושה זאת לפורענות, והכהן לכפרה). וכך כתב הרמב"ן לויקרא, ט"ז, ד, על פי ויקרא-רבה - כשירות של מעלה כך שירות של מטה. מכאן גם ברור הצורך בהחלפת בגדי לבן לבגדי זהב, וחזור חלילה, בין עבודות פנים - שבהן הכהן הגדול מכפר כמלאך משרת לבוש בדים, לבין עבודות חוץ - שבהן כהן גדול חוזר ומופיע כמלך.

³⁶ התורה מבחינה, בדרך כלל, בין הענן השוכן על אוהל מועד לבין הכבוד הממלא אותו (שמות, מ', לד-לה; במדבר, ט', טו-כג). לעומת זה ביום השמיני, כבוד ה' יוצא ממקומו (ויקרא, ט', ד-ו, כג-כד; ועיין להלן). אבל בענייננו נאמר: "כי בענן אראה על הכפרת", ולהלן בהערה 52 נדון בפירושו של פסוק זה - אם לענן הקטורת הוא מכוון, או לענן השכינה, וראה דברי רש"י שהובאו בהערה הקודמת.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

להיכנס שמה אש הדיוט. אלא הכול 'מלמעלה למטה', "משמיים לארץ", כבריאה עצמה, שאין אדם נוכח בה - "כי בענן אָרָאָה על הכפרת" (ויקרא, ט"ז, ב; וברש"י). מקודש הקודשים מִדְבַּר ה' אל האדם³⁷, ואילו בקודש עומד האדם לפני ה'. "והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים" (שמות, כ"ו, לג), הבדלה חדה בין שני תחומים, בין שני מושגים, בין שני עולמות³⁸ - שיחדיו בונים מקדש מלא ועולם מלא, באחדות - אך בהבחנה בלא טשטוש.

* * *

הבחנה והבנה זו, נותנת בידינו את המפתח להבנת משמעות ההבדל בין היום השמיני לבין יום הכיפורים. היום השמיני, הוא יום הופעת שכינה על אוהל מועד כולו - גם על הקודש, ולא רק על קודש הקודשים. באופן מיוחד במינו שימש כל האוהל כמקום משכנו של המלך ה' אלהי ישראל ביום הופעתו לעם וביטא בכך במשכן כולו את התוכן המיוחד, שישנו בדרך כלל רק בקודש הקודשים³⁹.

³⁷ "ונועדתי לך שם, ודברתי אתך מעל הכפרת, מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת, את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (שמות, כ"ה, כב) - "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו, מעל הכפרת אשר על ארון העדת מבין שני הכרבים, וידבר אליו" (במדבר, ז', פט). ומיד אחר-כך, בדיבור הראשון של ה' מבין שני הכרבים, מוצבת המקשה של המנורה באוהל מועד מעבר לפרוכת, לעומת המקשה של כפורת וכרובים מבית לפרוכת. והדיבור הראשון אומר: "דבר אל אהרן ואמרת אליו, בהעלתך את הנרת, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות... וזה מעשה המנורה מקשה זהב...". (במדבר, ח', א-ג): מבפנים נשמע דבר ה' למשה ובאוהל מועד יעלה אהרן את הנרות! בכך מתבאר היטב הקשרם של פסוקי המנורה שם לפסוקים שלפניהם, על-ידי ההקבלה הניגודית של הקודש מול קודש הקודשים, וכן מתבאר באותו הקשר תפקידו ומשמעו של פסוק ג: מקשה בקודש מול מקשה בקודש הקודשים. בכיוון זה נוטים דברי ריה"ל בספר הכוזרי (מאמר שני, סוף סעיף ג): "לשפע זה [אשר שָפַע על בני ישראל היושבים בארץ ה'] יקרא אהבה, ובאהבה זו נצטווינו להאמין ועליה אנו מודים ומשבחים בברכת אהבת עולם. עלינו לכוון בברכה זו, כי ההתחלה היא מאת ה', לא מאתנו... כך היה ה' יתברך המתעורר והממהר להוציאנו ממצרים, למען נהיה לו לצבא, והוא יהיה לנו למלך...".

³⁸ הגמרא בסוכה (ד, ע"ב - ה, ע"א): "ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתיב: 'ודברתי אתך מעל הכפרת' - ונתני, ר' יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר: 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'... והכתיב: 'וירד ה' על הר סיני?' - למעלה מעשרה טפחים. והכתיב: 'ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים?' - למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום - והכתיב 'ומשה עלה אל ה'?' - למטה מעשרה. והכתיב: 'ויעל אליהו בסערה השמימה?' - למטה מעשרה". ועיין בחגיגה, טו, ע"א בדברי ר' יהושע לבן זומא, על מי שאינו מדייק בגדרי הבדלה בין עליונים לתחתונים, שעדיין הוא מבחין.

³⁹ ביום השמיני כבוד ה' הממלא בדרך כלל את המשכן בפנימיות, נגלה בחוץ, והוא ייחודו של יום - כי כפי שראו בני ישראל את הענן ביציאת מצרים, וכפי שראו ענן מכסה על ההר בסיני, כך ראו בני ישראל ענן מכסה כשהוקם המשכן, על כל פנים לשיטת ר' עקיבא שיום השמיני הוא ח' בניסן (לעיל הערה 26), אלא אם נוסף ונטען גם כאן, שאין מוקדם ומאוחר, וסוף שמות, מ', דהיינו הופעת הענן, הייתה ביום השמיני. ולפי דרכנו אין שום צורך בכך. מאידך, גילוי הכבוד הפנימי הוא באש אוכלת - הענן מכסה מבחוץ והאש אוכלת מבפנים - "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל" (שמות, כ"ד, ז). ולפיכך מורים הפסוקים בפרשת היום השמיני, שכבוד ה' נגלה ביום זה גם בחוץ, שהרי האש יצאה "מלפני ה'", דהיינו מאוהל מועד, אל המזבח החיצון, והכבוד נראה אל כל העם העומד בחוץ "אל פני אהל מועד". במרגלים ובקורח אנו מוצאים תופעה דומה, כאשר הכבוד נגלה לכל העדה, וזו אש אוכלת שהעם נבהל ונרתע מפניה. (במדבר, י"ד, ט"ז, יח-ט, לה; י"ז, ו-ג). ועיין ברמב"ן לשמות, מ', לד, ובדומה לכך ברש"י לויקרא, ט', וכן כתב המלבי"ם בסוף שמות, מ'.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ממילא חסומה הכניסה ביום זה לא רק לקודש הקודשים, אלא גם לקודש. לפיכך, לא נזכרה ביום זה עבודת פנים⁴⁰, גם מה שצריך היה ליקרב בפנים - עגל החטאת - קרב בחוץ, ועם זאת נשרף כחטאת פנימית.

יתרה מזאת: אפילו האש על המזבח החיצון מקורה מלמעלה - "ותצא אש מלפני ה' (= מהקודש) ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים" (ויקרא, ט', כד); והעם הניצב בחצר, "אל פני אהל מועד" (ט', ה)⁴¹, נופל על פניו (שם, כג-כד). ביום זה, אי-אפשר שתבוא קטורת על גחלי אש מן ההדיוט - שכן אש זרה היא אפילו בקודש. הרי אפילו במזבח החיצון שימשה אש שיצאה מלפני ה' ואין מקום לאש מן ההדיוט - קל וחומר בקודש פנימה⁴².

לעומת זאת, הדיבור באוהל מועד היה מיוחד למשה בלבד - "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו, מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים, וידבר אליו" (במדבר, ז', פט). וכך אומר הספרא בתחילת ויקרא (אות ה'): "מאהל מועד" - מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל מועד. יכול מפני שהוא נמוך? - ת"ל: וישמע את הקול... קול המתפרש בכתובים... 'קול ה' שובר ארזים'... מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל".

המיוחד, אם כן, ליום השמיני הוא גילוי כבוד ה' אל כל העם הנמצא בחוץ. לעומת הקמת המשכן, שאז כיסה הענן את המשכן, והכבוד הופיע בתוכו.

וכך לשון הרשב"ם בסוף פירושו לשמות, מ': "ולא יכל משה לבא אל אהל מועד" - בשעת הקמתו, כי שכן עליו הענן מייד, להראות חיבתו של הקב"ה לישראל. אחר-כך היה מסתלק הענן מתוך האוהל ושכן על הארון, כדכתיב: 'ונועדתי לך שם... ודברתי אתך מעל הכפרת'... וכן אתה מוצא בבית עולמים: 'ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה'" (מלכ"א, ח', יא) - בשעת השלמת הבית היה הקב"ה מקדשו בענן, ואחר-כך היה מצמצם שכנינו על הארון בין הבדים". (ועיין ברמב"ן שם, המפרש בדרך שונה).

בתלמוד (מנחות, נ, ע"א) נחלקו תנאים אם חינוכו של מזבח הזהב היה בקטורת של שחר או בקטורת של בין הערביים דווקא. והכריע אביי, שקטורת של בין הערביים היא שחונכת את מזבח הזהב, משום שבבוקר ראשון אין נר תמיד מליל אתמול, והתורה קושרת את הקטורת להעלאת הנרות. כך גם פוסק הרמב"ם (הל' תמידים ומוספים, ג, א) - ולפי זה מתפרשים דברינו יפה, שלא היה מקום לעבודת פנים כלל. רק לאחר תום עבודת היום המיוחדת, לאחר היגלות הכבוד ויציאת האש, ולאחר שתחזור האש למקומה לקודש הקודשים - אז יעלו קטורת ונרות של בין הערביים, ויחנכו את עבודת אהל מועד, בתוכו. וכן פירשו רש"י ורמב"ן לשמות, מ', כז-כט, וכן פירש המלבי"ם בפרשתנו.

לעומת זאת הרשב"ם, בפרשת היום השמיני, מפרש אחרת: "ותצא אש מלפני ה'" - מבית קודש הקודשים דרך מזבח הזהב להקטיר קטורת [שהרי קטורת קודמת לקורבן תמיד], ושם מצא בני אהרן אצל מזבח הזהב ושרפם, ואחר-כך יצא ובא לו על המזבח - 'ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים'. לדעתו, אוהל מועד לא הפך להיות כבית קודשי הקודשים, והיה מקום להקטיר קטורת במזבח הזהב (שהרי נצטוו לעשות קטורת לפני עולת הבוקר, וסבור כנראה כדעה השנייה שם בגמרא דחגיגה) - ובזה צדקו אם-כן נדב ואביהו. חטאם היה בכך ש"נתנו בהן אש זרה אשר לא ציוה אותם משה ביום הזה... ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט, לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוה, ולא טוב היום להביא את זה, כדי להתקדש שם שמיים, שידעו הכל כי אש בא מן השמיים, כמו שאמר אליהו 'ואש לא תשימו'...". ויוצא אפוא שגם לשיטתו, שהיה מקום לעבודה פנימית ביום זה, היה אסור לעשותה באש מן ההדיוט, וזה שוב מקרב את אוהל מועד ביום הזה לדרגת קודש הקודשים.

פשוטם של פסוקים מורה לכאורה, שכל העם נכח ביום השמיני בגילוי כבוד ה' במחנה. אך אבן עזרא (ויקרא, ח', ג) מפרש, שרק 'העדה' (במובן של 'עיני העדה' [ויקרא, ד', יג]) נתכנסו לשם כך. ועיין שם בספרא, ובפירושו של רד"צ הופמן, עמ' ק"ל.

כדברי הרשב"ם בפירושו לפרשתנו, הנזכר בהערה הקודמת.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

רק משה ואהרן באים אל אוהל מועד. לפני שיצאה האש מאת ה', נכנסים הם אל תוך הענן (שלפני כן משה לא היה יכול להיכנס אליו - שמות, מ', לה) - ואף זאת אינה כניסה לשם עבודה, אלא להביא את הברכה: "ויצאו ויברכו את העם" (ויקרא, ט', כג)⁴³. חטא נדב ואביהוא לאור זה, כפשט הפסוקים ודברי חז"ל, הוא ביסודו עצם הכניסה אל תוך האש העליונה עם מחתת קטורת ואש זרה מן ההדיוט⁴⁴. זהו ניסיון לערבב את התחומים, לטשטש את מלוא משמעותה של ההתגלות האלוהית, שאין אדם יכול להיות שותף בה⁴⁵. כל שאר הדברים הפוסלים שמצאו דרשנים ופרשנים בנדב ואביהוא, ונרמזו בכתוב, (כגון: איסור שתויי יין, שנאמר לאהרן מיד בסמוך, ויקרא, ח', יא⁴⁶) - כל אלו יש להבינם כגורם או כתולדה וכתוצאה מטשטוש התחומים וערבוב העולמות שבין האנושי לבין האלוהי⁴⁷. על כן יצאה האש מלפני ה', ואכלה את מקריבי האש הזרה, הבאים אל הקודש, ונשרפו "בקרבכם לפני ה'" - למען הודיע, שכל תופעה אנושית-עולמית בטלה בפני ההופעה

⁴³ רש"י בפירושו לויקרא (ט', כב) מביא מחלוקת הלכותה מתוספתא דמכילתא דמילואים שבתורת כוהנים: "ויבא משה ואהרן אל אוהל מועד ויצאו ויברכו את העם". למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטורת (שלא תהא ביאה ריקנית בלי עבודה). דבר אחר: כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר: יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל. אמר לו למשה: משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתיישתי. מיד נכנס משה עמו, ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל". והרשב"ם כתב בקיצור, שנכנסו להתפלל שתרד האש, ומשמע שלא נכנסו לעבודת פנים (בניגוד לדעתו שלו הנזכרת לעיל! ואולי סבר שמאן-דאמר "ללמדו על מעשה הקטורת" התכוון לקטורת של בין הערביים).

ולפי ההקבלה בין פסוק זה (ט', כג) לבין הפסוק בפרשת יום הכיפורים (ט"ז, כג), מסתבר לפרש כניסה זו ביום השמיני ככניסה להשתחוות במקום השכינה - כעין מה שנהג כוהן גדול ביום הכיפורים בגמר העבודה (משנה, תמיד, ז', א). ועיין בכסף משנה, הלכות ביאת מקדש, ב', ד, וראה בפירושו של הרב הופמן לויקרא, כרך א', עמ' כג, שטו.

⁴⁴ "בקרבכם לפני ה' וימתו: ר' יוסי הגלילי אומר: על הקריבה מתו, ולא מתו על ההקרבה. ר' עקיבא אומר: כתוב אחד אומר: 'בקרבכם לפני ה' וימתו' (ויקרא, ט"ז, א) וכתוב אחד אומר: 'ויקריבו אש זרה' (ויקרא, י', א), הכריע: 'בקריבים אש זרה לפני ה'' (במדבר, ג', ד; כ"ו, סא) - הווי (אומר) על ההקרבה מתו ולא מתו על הקריבה. ר"א בן עזריה אומר: כדאי הקרבה לעצמה וכדאי קריבה לעצמה" (ספרא, אחרי מות, ב). כלומר, לפי ר"א בן עזריה הם חטאו בשני הדברים, ובכל אחד מהם היה די להמיתם. דעתו וכן דעת ר' יוסי הגלילי מבוססות את הרעיון של הופעת שכינה בו ביום על אוהל מועד כולו, שהפך לקודש-קודשים, ועל-כן מתו על עצם הכניסה! גם לר' עקיבא אפשר אולי להסביר כך, אלא שהתנאי לכניסה אל תוך הענן והאש במשכן, הוא להביא אש קודש מן המזבח החיצון ולא אש זרה (או שהיה עליהם בכל מקרה לשאול במשה). והדבר מזכיר שר' עקיבא יצא רק הוא בשלום מן הפרדס; ואכמ"ל.

⁴⁵ וכדברי רשב"ם לעיל הערה 40, שאסור לאדם להביא אש הדיוט בזמן של אש מהשמיים, ושיש בזה מניעת קידוש השם, דהיינו חילולו. וכך כתב רבינו הרב קוק זצ"ל בספרו אורות הקודש, ח"ב, א', שהכניסו ערכים עולמיים מוגבלים למקור הקודש הבלתי מוגבל; עיי"ש.

⁴⁶ ויקרא-רבה פרשה ב': 'בשביל ד' דברים מתו בני אהרן ובכולם כתוב בהם מיתה: על שהיו שתויי יין... מחוסרי בגדים... שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים... שלא היו להם בנים. אבא חנין אומר: על-ידי שלא היו להם נשים" (ומבואר שם שהיו שחצנים, שאין אשה שהתאימה להם ולייחוסם). לפי דעתו של ר' אליעזר, חטאו בכך שהורו הלכה בפני רבן (יומא, נ"ג, עא, ובתוספות שם; ערובין, סג, ע"א). לפי דעה אחרת - נשמר להם החשבון מסיני, שהביטו בשכינה או שהרהרו בשררה המיועדת להם (סנהדרין, נב, ע"א).

⁴⁷ רבינו הרב קוק זצ"ל מסכם בדרכו המקורית והכוללת את כל הצדדים והדעות שבחטא נדב ואביהוא, וגילוי הנקודה הפנימית המפרנסת את כולם - שכולם נובעים מטשטוש ההבדלה שבין האנושי והאלוהי. ראה בסוף אורות הקודש, ח"ג, עמ' שס, ד"ה הבאים אל הקודש, וראה לעיל סוף הערה 44.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

האלוהית, למען הדגיש, שכל הכוחות העולמיים מקבלים את כוחם וקיומם רק מכוחה של החופעה האלוהית בבריאה, בעולם, באדם ובישראל⁴⁸. "בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד" (ויקרא, י', ג).

האסון הנורא של היום השמיני, והבכי שבוכה כל העדה את השרפה אשר שרף ה', הותירו שאלה גדולה וקשה - האמנם ניתן להתקרב לפני ה' בלא למות? - והרי דווקא עכשיו, לאחר החטא ולאחר התגלות מידת הדין בהנהיגה, מתחדדת ההרגשה, שיש צורך באפשרות לבוא לפני המלך ולבקש ממנו מחילה ורחמים!

אכן, שאלה קשה זו אינה מפורשת בספר ויקרא, אלא בנסיבות דומות ומקבילות בספר במדבר: מאתיים וחמשים נשיאי עדה, נכבדים אך זרים לכהונה, שהקריבו מחתות קטורת לפני ה', ונשרפו כולם באש שיצאה מאת ה' בהיגלות הכבוד לעיני העדה פתח אוהל מועד - ממש בדומה ליום השמיני (במדבר, ט"ז, טז-יט, לה; י"ז, א-ה). גם הקהל, שהתלווה למחרת על מות נשיאי עדה אלו, ניגף במגפה עם הופעת כבוד ה' באוהל מועד, והמגפה נעצרה בהוצאת הקטורת החוצה על ידי אהרן.

אז עלתה השאלה במלוא עוזו: "ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר, הן גוענו אבדנו, כלנו אבדנו. כל הקרב, הקרב אל משכן ה' ימות, האם תמנו לגוע?" (במדבר, י"ז, כז-כח). לשאלה נוקבת זו, איך נבוא אל הקודש ולא נמות, באה התשובה בפרשת יום הכיפורים: "בזאת יבא אהרן אל הקדש...". יש אפשרות לכפר ולטהר. יש אפשרות לבוא, לא רק אל הקודש, אלא גם אל קודש הקודשים!

אבל שונה הוא היום השמיני ביסודו מיום הכיפורים. ביום השמיני, השכינה נגלית לעיני כל העדה בחוץ, ואילו ביום הכיפורים השכינה נסתרת וכביכול מִפְּנֵה מקום אפילו בקודש הקודשים, כדי שיוכל האדם להיכנס לפני ולפנים⁴⁹. ואכן, בפרשת יום הכיפורים (ויקרא, ט"ז) אין שום התגלות או ביטוי של התגלות⁵⁰.

לא רק אפשרות להיכנס ולכפר יש כאן, אלא גם צורך הכרחי. זאת מפני הטומאות והפשעים, שדבקו גם באוהל מועד פנימה: "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן יִעֲשֶׂה לאהל מועד השִׁכָּן אֶתֶם בתוך טְמֵאתֵם" (ט"ז, טז) - שאם לא יתכפרו, מי יודע אם תוכל השכינה להוסיף ולשרות בתוכם. לכן, ביום הכיפורים, ביום עינוי נפש, מביאים קטורת וגחלי אש מן המזבח החיצון, אש הדיוט, אל מבית לפרוכת, ושם בפנים עומד האדם לפני ה', מעלה קטורת ומזה מן הדם.

⁴⁸ יתכן שזה גם עניינה של דומיית העולם מפני ה' בשעת מתן תורה, על-פי המדרשים.

⁴⁹ ראה לעיל הערות 46, 44, 40 לגבי החומרה שבטשטוש קו ההבדלה שבין פעולה או תופעה אנושית, לבין הופעה אלוהית.

⁵⁰ מסתבר שזהו גם קו ההגבלה שבהר סיני: "השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו, כל הנגע בהר מות יומת... במשך היבל המה יעלו בהר" (שמות, י"ט, יב-יג). גם הכהנים מוזהרים: "פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב... והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל ה' פן יפרץ בם" (שם, כא-כב). לדעת רבי (זבחים, קטו, ע"ב) הכהנים הם נדב ואביהוא, ובסיני הוזהרו, והיא גם דעת המפרשים, שנענשו על שהזינו עיניהם מן השכינה עוד בסיני (מכילתא דמילואים, ויקרא-רבה, פרשה כז). חיזוק לכך ישנו בעובדה, שרק נדב ואביהוא נזכרו בשמותם עם משה ואהרן בעלייתם ובגילוי השכינה (שמות, כ"ד, ט-יא, ועיין רש"י לפס' י-א, והרמב"ן שם חולק).

יש לציין כי מחיצת הפרוכת אינה נזכרת כלל בשמה, אפילו במקום שמדובר בהזיה לפני⁵¹. יוצא אפוא, שתחום כניסת האדם אל הקודש משתנה בעצם יום הכיפורים ומתקדם שלב אחד פנימה: מזבח הקטורת, שמכוון תמיד אל מול הארון והכפורת - "לפני הכפרת אשר על העדת", אך נתון "לפני הפרכת אשר על ארון העדת" (שמות, ל', ו), כלומר בהפסק המחיצה - 'מובא' ביום הכיפורים אל קודש הקודשים פנימה על ידי המחתה וגחלי-האש. גם פר החטאת של הכוהן המשיח, שבכל השנה מזים את דמו "שבע פעמים לפני ה' את פני פרכת הקדש" (ויקרא, ד', ו) - ביום הכיפורים מוזה דמו בפנים, לאחר כיסוי הכפורת בענן הקטורת (שבא במקום הכיסוי של הפרוכת!)⁵². הזיה זו היא "על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת" (ויקרא, ט"ז, יד).

גם המזבח הפנימי, שכל השנה אסור להעלות עליו עולה ומנחה, ואין עליו כפרת דמים מחויבת של קרבן חטאת (למעט פר העלם דבר, אם קרה) - אחת בשנה מכפר אהרן על קרנותיו מדם חטאת הכיפורים (שמות, ל', ט-ל). כלומר, מה שבכל השנה נעשה במזבח החיצון - מתן דם חטאת על קרנות המזבח (ויקרא, ד', ל; משנה, זבחים, ה', ג), מתגלה

⁵¹ הזיה על הפרוכת מפורשת בחטאת העלם דבר (ויקרא, ד'), ולענייננו היא נלמדת מ"וכן יעשה לאהל מועד" (ט"ז, טז) - "כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל..." (ספרא לפסוק טז; יומא, נו, ע"ב).

⁵² מסתבר, שדרשת הצדוקים "כי בענן אראה על הכפורת" - מלמד שיתקין מבחוץ ויכניס" (יומא, נג, ע"א), יסודה באותו חטא עירוב התחומים של נדב ואביהוא, ואמנם לומדים הם קל וחומר ממלכות אדם (ספרא לויקרא, ט"ז, פסקה ל"ה). לכאורה, נראים אמנם הצדוקים כיראי שמיים, שאינם רוצים לראות את הכפורת והכרובים כלל. אולם היא הנותנת, שלדעת החכמים יכול הכוהן להכנס ולהקטיר לפני ה', ואחר-כך תשרה השכינה, אם יתכפר. אך לפי דעתם של הצדוקים נגלית השכינה בקודש הקודשים על-ידי ענן הקטורת שהם מביאים מן ההדיוט - והוא הוא חטא נדב ואביהוא!

יש יסוד להשערה הנובעת מכאן, שגם כל מה שמנו חכמים בחטא נדב ואביהוא, התכוונו לכלול בו ברמז את הכוהנים הצדוקים, המורים הלכה בפני רבותיהם (ראה משנה יומא, א', ה, על הכוהן הגדול וזקני בית-דין), מרבים בשתיית יין ובתענוגות, ורודפים את השררה - מפני שקודש וחול מתערבים אצלם, וחושבים, שמעשי אנוש הם בעצמם מעשי שמיים. מכאן גם הסיקו כנראה, שעולם דלמטה ועולם דלמעלה חד הם, ואין עולם אלא אחד (משנה ברכות, ט', ה) - כפי הרווח בעולם ההלניסטי (ראה: קדמוניות היהודים, ספר י"ג, ה; ספר י"ח, א'; מלחמת היהודים ברומאים, ספר שני, סוף פרק ח').

בכך מתבאר מה חששו כל כך הצדוקים עצמם מלעשות כדבריהם, שהרי באו להיכל לגלות שכינה על-ידי מעשי הקטורת שלהם, וזה כמו מגע ישיר עם השכינה - ומי יוכל לעמוד במגע כזה עם מידת הדין. לעומת זאת, החכמים מבדילים כמובן בין השלב של הכפרה בפנים - שבו אין גילוי שכינה (שהרי לא נזכר כלל בעבודת יום הכיפורים), לבין השראת שכינה - לאחר עבודת הכוהן, אם יתרצה להם. מובן גם מדוע חששו החכמים כל כך בהכנות ליום הכיפורים, ומדוע הייתה הסכנה כה גדולה, עד שיום-טוב היו עושים הכוהנים שיצאו בשלום (משנה, יומא, ז', ד) - שאם כיוון הכוהן לגילוי שכינה על-ידי ענן הקטורת שבידו, היה ניגף. וכך מופיע במעשה שבתוספתא (יומא, א', ז; ובגמרא, יט, ע"ב): "מעשה בצדוקי אחד, שהתקין מבחוץ והכניס... פגע בו אביו, אמר לו: בני אף על פי שצדוקין אנו, מתיראין אנו מן הפרושים... לא היו ימים מועטים עד שמת והוטל באשפה... ויש אומרים: ביציאתו ניגף... שבא מלאך והטבו על פניו... ומצאו ככף רגל בין כתפיו (=כרגלי המלאכים - יחזקאל א', ז)...". והשווה לתיאור פגיעת המלאך בבני אהרן במכילתא דמילואים. ועוד עיין היטב בסוגיה ביומא, נג, ע"א, שהגמי' מדמה את הצדוקים לבני אהרן "במאי דרוש" - ושתי הדרשות מתאימות זו לזו! כפי הנראה, גם הרמב"ן פירש כך, שהרי כתב בחטא נדב ואביהוא (ויקרא, י', ב): "והמשכיל יתבונן שכבר פירשתי זה החטא... והנה הם שמו הקטורת על האש...". והרמב"ן מדייק "וישימו עליה (=על האש) קטורת" - בניגוד לעדת קורח ששמו על המחנות (במדבר, ט"ז, ז; "עליהן"), ואלה שמו על האש מיד ולא על המחנה - והרי זהו בדיוק גם חטא הצדוקים להכניס ענן מבחוץ ולראות בו את גילוי השכינה.

ביום הכיפורים במזבח הפנימי (וכן בחטאת הכוהן המשיח או הקהל). ואילו התוכן של המזבח הפנימי בכל השנה - העלאת הקטורת - מתגלה ביום הכיפורים בקודש הקודשים⁵³. אם באמת יצא הכוהן בשלום מן 'המפגש' הזה עם השכינה, התברר לכל העם כי נרצה עוונם, נתכפר פשעם ונטהרה טומאתם, ותוסיף השכינה לשרות בתוכם כבראשונה - **בהבדלה הקבועה**, שמוצגת על ידי הפרוכת.

עבודת יום הכיפורים היא, לפיכך, השלמה ותיקון ליום השמיני. וזאת באמצעות ה**ניגוד** בין הופעת השכינה ביום השמיני על אוהל מועד כולו עד לעזרה, עד למזבח החיצון, לעיני העדה הנאספת בחצר מול הפתח, לבין הכניסה ביום הכיפורים אל הנעלם והנסתר עד חביונו⁵⁴.

זו התשובה לשאלה, איך נחיה כאשר השכינה בתוכנו וכל הקרב ימות, איך נחיה עם מידת הדין הגלויה, או איך נתקיים בקרבת היכולו של מלך, כאשר כל סטייה קלה מולידה אש. כפרת הטהרה של יום הכיפורים היא התשובה, היא התיקון המאפשר חיים!

⁵³ "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו" (ויקרא, ט"ז, יז), והמשנה במסכת כלים (א', ט) אומרת: "ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה", ומפרשת הגמ' ביומא (מד, ע"א): אמר ר' אלעזר: לא שנו אלא בשעת הקטרה דהיכל. אבל בשעת הקטרה דלפני ולפנים מהיכל - פרשי, מבין האולם ולמזבח - לא פרשי". וכן דעת חכמים שם במסכת כלים. אך ר' יוסי סבור (במסכת כלים שם), שפורשים גם מבין האולם ולמזבח (ראה השוואתו בין המקום שבין האולם ולמזבח להיכל בחמשה דברים). נראה להבין שיטת חכמים ור' אלעזר, על פי הרעיון שמעמד הכלים וחלקי המקדש נתעלה ממצבם בכל השנה, (כפרת הדמים נעשית בהיכל והקטורת וההזיות בקודש הקודשים). לכן בעזרה שבין האולם ולמזבח אפשר לעמוד בשעת הקטורת הזאת, מה שאי-אפשר כל השנה בקטורת של היכל. ואילו ר' יוסי סבור כנראה שהמקום בין האולם ולמזבח יתעלה בקדושתו (לפחות מדרבנן) וקדושתו תשתווה לזו של היכל, או שהוא סבור שהיכל וקודש הקודשים נחשבים ביום הזה לדבר אחד, וחייבים לפרוש מן הסמוך לו.

⁵⁴ כיון שהוכחנו, שאין יום הכיפורים המשכו הפשוט של היום השמיני, אלא הקבלתם ניגודית, נוכל לראות בהם מעין יום הכיפורים וראש-השנה שלנו: גם הם ימים נוראים, שאינם דומים ומקבילים. בראש השנה, שבו ממליכים את ה' בעולם, תוקעים ומריעים בשופר, אך אין אומרים שום סליחות ותחנונים ולא י"ג מידות של רחמים (בכל ימי הסליחות והרחמים, ראש השנה לבדו אין בו בקשת סליחה או רחמים). גם תענית אין בו - לא מפני שאין צורך בה, אלא מפני **שלא תועיל**, כי אין עצה ואין תבונה אלא בתיקון אמת, בקיום החוקים, המשפטים והמצוות. קדושת היום באכילה ובשמחה דווקא (ראה נחמיה, ח', ט-יב) - כמו ביום השמיני שאכלו שלמים. יום זה דווקא הוא יום דין נורא, שבו הכל נחתם לאלתר, מעין יום הדין הגדול והנורא שלעתידי לבוא (מלאכי, ג'), הוא יום ה" שבפי הנביאים - שאז ישפטו כולם בבת אחת על צד האמת הגמורה - מידת הדין. כך גם היה ביום השמיני - שמתו בו נדב ואביהוא מיד, וכך הוא בכל מקום וזמן שיש בו התגלות כבוד ה' (ראה פרץ עזה - שמו"ב, ו', ועוד) - "שכל הזוכה נעשית לו סם חיים, ושאינו זוכה נעשית לו סם המוות" (על-פי תענית, ז, ע"א) - "ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו, כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים" (מלאכי, ג', ב, וכל הפרק שם, ועוד). לעומתו, יום הכיפורים, נכנס בו האדם עד לפני ולפנים, בעיני נפש, ואין בו קרבן נאכל. ביום זה **מועילה** תפילת משה של י"ג מידות שנאמרה לראשונה למען קבלת הלוחות מחדש ולכפרת מעשה העגל. בכך גם נתקן ונטהר חטא נדב ואביהוא. ביום זה אנחנו מתחננים ומתענים, ואיננו תוקעים תרועות. מבקשים חנינה מלפני המלך - אחרי המלכות! זהו יום רחמים וחנינה, שאחרי יום הדין, וכך גם דברי הרמב"ן בפירושו למועדות (ויקרא, כ"ג, כד).

מצאנו, אם כן, שיש ביום השמיני רמז ליום הדין כמו בראש השנה. אולי בגלל זה הכריעו חכמים בכל מקום בסוגיות, שיום השמיני ראש-חודש ניסן היה (בניגוד לשיטת ר' עקיבא - הערה 26 לעיל) - שהרי גם ראש-חודש הוא יום דין (רש"י, במדבר, כ"ח, טו), ובנוסף לכך ראש חודש ניסן הוא גם **ראש השנה** למלכים, לשנת החודשים ולרגלים (משנה ראש השנה, א', א), ומכאן - גם יום דין למלכים ולשליטים, מקביל לראש-השנה לכל באי עולם.

בשולי העניין נציין, שגם במגפה, שפרצה בעם לאחר תלונתם על שרפת עדת קורח (במדבר, י"ז, ו) - גם שם שימש אהרן כשליח ציבור, שכיפר על העם ועצר את המגפה באמצעות הקטורת. אך בהבדל ממעשה יום הכיפורים, במגפת העדה בעניין קורח, הקטורת והאש מהמזבח החיצון אינם מוכנסים פנימה, אלא נלקחים **מן המזבח ולחוץ**, אל תוך הקהל: "ויהי בהקהל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן ויכא כבוד ה'... ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי **יצא הקצף מלפני ה'** החל הנגף. ויקח אהרן... וירץ **אל תוך הקהל**... ויתן את הקטרת וכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים, ותעצר המגפה" (במדבר, י"ז, ו-טו). ההבדל בין שני העניינים הוא בכך, שכאשר השכינה במקומה בקודש הקודשים שבמשכן - הכפרה בקטורת היא פנימית, במקום השכינה. אך במגפה, קצף ה' המשחית בשם ה' (ענין שמות, י"ב, יב-יג, כד) יצא אל העם לבצע את משפט ה', והתגלות השכינה אינה במקומה, אלא בחוץ. על-כן שולח משה את אהרן למקום התגלות השכינה, הוא המקום שבו ניצב המשחית בין החיים ובין המתים - ושם נתן אהרן את הקטורת וכיפר על העם. כל זאת בדומה לכפרת קודש-הקודשים פנימה, ביום הכיפורים.

מבנה וסדר בפרשת העבודה בקודש הקודשים (ויקרא, ט"ז)

על בסיס הניגוד הקוטבי, שהובא לעיל, בין עבודת היום השמיני לבין עבודת קודש-הקודשים (שהיא עבודת יום הכיפורים לדורות), נוכל לבחון בצורה מדוקדקת את פרשת עבודת קודש הקודשים, ולראות את פתרון בעיותיה הפנימיות לאור הניגוד הנזכר לעיל. ראשית, נציין, שיש להבחין בין רוב הפרשה - שנאמרה **כמצווה לשעתה**, מיוחדת לאהרן הכהן "בכל עת", לבין **המצווה לדורות**, שנאמרה רק בסוף הפרק, וזמנה ביום הכיפורים בלבד - "והיתה זאת לכם **לחקת עולם** לכפר על בני ישראל מכל חטאתם **אחת בשנה**" (ויקרא, ט"ז, לד).

את הדיון בפרטי הפרשה נחלק לשניים: א. בירור המטרה **העיקרית** לכניסת אהרן אל קודש הקודשים (לעומת המטרות שהן רק מטרות ילוות). ב. יישוב הכפילויות והקשיים בפסוקים.

א. "בזאת יבא אהרן אל הקדש" - לשם מה?

ניתוח מדוקדק של פרשת עבודת קודש הקודשים (ויקרא, ט"ז), על השאלות והבעיות העולות בה, כבר הציג הרב מרדכי ברויאר בספרו המצוין "פרקי מועדות" (ירושלים, תשמ"ו, חלק ב', עמ' 503 ואילך), והוא נוקט בספרו בעמדת יסוד כפולה:

1. קיים **דמיון** בין עבודת היום השמיני לעבודת **קודש הקודשים** (זו המיוחדת לשעתה, לאהרן בלבד). לפיכך, כל קרבן שנוצר בפרק ט"ז, יש בו בחינה **דומה** לקרבנות אהרן והעדה שביום השמיני, קרי: קרבנות חיצוניים נשרפים. רק הבחינה ה**נוספת** שיש בויקרא, ט"ז, של כפרת הקודש, הכוהנים והעם - בחינה שמקורה במטרת עבודת יום הכיפורים **לדורות** - רק היא הגורמת לכך, שחטאת אהרן והעדה בפרק ט"ז הן **פנימיות**, וזה גם המקור לכפילות בפרשה.

2. הכניסה אל קודש הקודשים איננה בעיקרה לשם עבודה פנימית, אלא לשם תפילה והשתחויה - **כמו** ביום השמיני. רק הצירוף הנלווה של הצורך בכפרת הקודש, הכוהנים

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

והעם - שמקורו, כאמור לעיל, ביום הכיפורים לדורות - מביא לכך, שתהיה בכל כניסה גם עבודה פנימית.

בעיקר בולט הסברו זה של ר"מ ברויאר לפסוק כג: "ובא אהרן אל אהל מועד..."⁵⁵, המקביל לפסוק שנאמר בפרשת היום השמיני (ט', כג): "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד, ויצאו ויברכו את העם". הכניסה היא אפוא כניסה לשם תפילה והשתחויה⁵⁵.

אולם, אינני יכול לקבל הנחות יסוד אלו של הר"מ ברויאר בנייתוח הפרשה, מכיוון שהוכחנו לעיל, שאכן עבודת קודש הקודשים דומה לעבודת היום השמיני - אך **בהקבלה ניגודית-קוטבית!**

לפיכך, ההסבר האלטרנטיבי המוצע להלן, נוקט עמדת יסוד הפוכה בשתי נקודות אלו. כלומר:

1. יש דמיון ניגודי-קוטבי בין עבודת היום השמיני, שכולה **בעזרה**, לבין עבודת קודש הקודשים, שעיקרה **בפנים**. עבודת קודש הקודשים (ויקרא, ט"ז) מבטאת תופעות, שהן קוטביות בדמיון לאלו של היום השמיני (ויקרא, ט').

2. כל מטרתה של הכניסה אל הקודש בפרק ט"ז, גם זו המיוחדת לאהרן "בכל עת", היא לעבוד עבודה פנימית לכפר ולטהר, על-פי הצורך המתעורר, את המקדש עצמו, את הכהנים, או את כל עם הקהל. זאת **בניגוד** לאופי הכניסה ביום השמיני, שהיא קבועה מראש.

ככלל, כניסה רק לשם התייחדות עם השכינה או לשם שמיעת דבר ה' - היא תפקיד, שהיה שייך, רבו ככולו, **למשה**. אהרן, לעומת זאת, היה מעין שליח-ציבור לכפר ולטהר - וזה כולל צרכים מזדמנים, מעין מה שמצינו בפרשת המגפה לאחר חטא קורח, כדלעיל⁵⁶. על בסיס הנחות אלו, ועל בסיס ההנחה, שהיו **אפשרויות שונות** של צורך בכפרה וטהרה (כפי שיורחב להלן) - נבחן את המבנה והסדר בפרשה, וננסה ליישב על ידי כך גם את הכפילויות והקשיים שיש בה.

ב. מבנה וסדר בפרשת קודש הקודשים (יום הכיפורים)

בפרשה זו עולים מספר קשיים, ונציגם, בקיצור דברים, כפי שהציגם הר"מ ברויאר בספרו (שם, עמ' 503 ואילך):

1. מה ראה הכתוב להפסיק במצוות הבגדים (פסוק ד) בין קרבן אהרן (פסוק ג) לבין קרבן העם (פסוק ה)?
2. מדוע נכפל הפסוק "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" (פסוק ו ופסוק יא), ואיזו הקרבה היא בפסוק ו - שהרי לא נזכרה שם שחיטה, לעומת פסוק יא, שבו נזכרה שחיטה? (חכמים דרשו שבפסוק ו' מדובר בוידוי - אך אין זה נראה פשוטו של מקרא).

⁵⁵ וראה יומא, מד, ע"א: "תני ר' חנניה: למדנו לקטורת שמכפרת, שנאמר (במדבר, י"ז, יב): 'ויתן את הקטרת, **ויכפר על העם**', ועיי"ש.

⁵⁶ ההשוואה - מחד, על-פי רד"צ הופמן (ראה ב"פרקי מועדות", עמ' 508-509), ומאידך, באופן שונה ועצמאי (שם, מעמ' 519 ואילך).

אמרי כי ודגים לפי לפני ייט נמי ודגלי

כח ככיר ורב אונים אשר מי יעשה כמעט גמדות
 אומין עליות קריחה על קרים את יסדרתה כל על
 בלימה בחינת עולם חטר וצלמות ועיפה
 כמעטה לכישך אור בקר הגהתה בין דרונים חיעה
 בקרה הנרא בעול הקריתם כל יכסון חלד
 גילית פני נשי והניצה הנכח גו מידם טעתה
 לטעטוע מאכידך צורל מאוחת התח פרקיע
 עינך גם צבא מזרח עמם צויתת די שחיס
 ודאום משועל צרתה דמיון פיהו לבית ושכי
 צנים דמקת רצבים היניאה חמשים ושואפים
 נדר קנה וכינה לאוחת קריאיד היכנת
 טכח ומסר וכועד אזי הקרעתה גולם מחומר כ
 נתננית חותמד הפחתה בחלח טוחר נשום מזולד
 הודים ומצלעו עזר לו ייעהתה ויעית
 בלי לעוטי מעין הדעת וזפר צווי כפת מחטת

סדר העבודה (מתוך מחזור עתיק)

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

3. שאלה דומה לשאלה הקודמת מצויה בשעיר החטאת: תחילה בפסוק ט נאמר: "ועשהו חטאת" - ולכאורה זו הקרבה בפועל (לעומת השעיר לעזאזל, אשר "יעמד חי לפני ה'"), אך אח"כ בפסוק טו נאמר: "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם וכו'" - והרי לכאורה כבר נשחט והוקרב לפני כן? (גם פה דרשו חכמים את "ועשהו חטאת" בפסוק ט כקריאת שם הקרבן בלבד: "לה' חטאת" - וגם זה אינו פשוטו של מקרא).

4. מקומם ופירושם של פסוקים כג-כד: לשם מה יבוא אהרן אל אוהל מועד, האמנם לפשוט את בגדי הקודש בלבד? (חכמים דרשו, שמדובר בהוצאת כף ומחתה - ו"כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה" [יומא, עא, ע"א]; וראה רמב"ן לפסוק זה, ובספרו של ר"מ ברויאר שם עמ' (518; 508).

הסבר הפרשה ויישוב הקושיות פשוט למדי, אם נעמוד על כך, שיש מקרים שונים של כניסת אהרן אל קודש הקודשים לצורכי כפרה. ממילא גם הפרשה מתייחסת, בצורה מורכבת, למקרים השונים. בכך ימצא המפתח לפתרון הכפילויות והקושיות בפרשה⁵⁷. כאמור לעיל, שונה המצווה לאהרן מהמצווה לדורות, בכך שאהרן רשאי היה להיכנס לקודש הקודשים "בכל עת" (ולאו דווקא ביום הכיפורים) - ועובדה זו קובעת שתיים או שלוש סיבות לכניסה פנימה לכפר ולטהר:

1. לצורך אהרן עצמו (ו"ביתו" = אשתו, משפחתו).
2. לצורך אחיו הכוהנים העובדים בקודש, ולצורך הקודש עצמו והכלים (ראה פסוק לג; "ביתו" כולל אולי אף את הכוהנים, "בית אהרן" [תהלים, קט"ו]).
3. לצורך כל קהל ישראל.

בכך כמובן מקופלת ההנחה, שכניסה "בכל עת", אין פירושה סתם "בכל שעה שהוא רוצה" (כלשון המדרש שהובא לעיל), אלא "בכל עת שהוא צריך", בכל עת שהתעורר במדבר צורך לכפר על המקדש, על הכוהנים, או על קהל ישראל. מורכבות הפרשה והכפילויות בה, לפי זה, אינן כפילויות של אותו עניין, אלא **ביטוי של המקרים השונים**, שבהם התעורר הצורך להיכנס פנימה.

בתרשימים להלן יובאו מספר הסברים אפשריים של הפרק ומבנהו - לאור ההנחה דלעיל. בביטוי 'מבנה' כוונתי לכך, שגם פרק כזה יש בו מבנה שירי, מיועד למקהלה שיש בה קולות אחדים, ולפיכך יש בפרק קריאה ומענה או קריאות משלימות.⁵⁸ תחילה נציג את האפשרות הפשוטה יחסית - שהפרשה כפולה ובנויה בשני צירים - מבחינת המקהלה 'שני קולות'. האחד - כפרת אהרן "בעדו ובעד ביתו" (והיא תכלול גם

⁵⁷ ההסבר, בדומה להסברו של ר"מ ברויאר, שם, עמ' 519-522, אך בהבדל הגדול שהזכרנו, שגם כניסת אהרן "בכל עת" איננה לתפילה או להשתחויה, אלא לכפרה על עצמו או על ביתו, וממילא בהבדל, שגם כפרת הקהל הייתה אפשרית "בכל עת", לפי הצורך.

⁵⁸ לעתים קרובות טועה ביקורת המקרא בהבנת המקרא כפרוזה במקום שירה - בייחוד שירת מקהלה - ועל-כן היא מבינה קולות שונים במקהלה כימקורות שונים. ניתוח שכזה ביצירה המיועדת למקהלה ייחשב אצל מביני שירה כמעשה של בורות המאפיין גישות פרימיטיביות. רוב פרקי הפרוזה במקרא אינם רק תולדה של שירה אפית קדומה, כפי שטן בלהט פרופ' קאסוטו בשעתו (במאמרו 'שירת העלילה בישראל', נדפס בתוך: ספרות מקראית וספרות כנענית, ירושלים תשל"ב, א, עמ' 62-80). אלא הם בעצמם פרקי שירה אפית, שמקהלות לויים וכוהנים היו שרים אותם הן לצורכי תפילה והן לצורכי לימוד.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

את כפרת אהרן על הקודש), והשני - כפרת אהרן "בעדו ובעד כל קהל ישראל". הטורים עצמם **שזורים זה בזה לסירוגין** בפסוקים, כדי להדגיש את הקשר המשותף שישנו ביניהם, למרות ההבדלים. אולם כל טור יכול להיקרא גם לעצמו, על-פי עקרונות המקלה. אמנם, מבחינת ההלכה הטור השמאלי תלוי בטור הימני, ורק הטור הימני יכול לעמוד לעצמו.

מבנה הפרשה, בהנחה שהיא כפולת מקרים יהיה אפוא כזה:

פתיחה: פס' א	
כפרת אהרן	כפרת אהרן
בעדו ובעד כל קהל ישראל	בעדו ובעד ביתו
פס' ה'	פס' ב-ד
פס' ז-י	פס' ו
פס' טו-כב	פס' יא-יד
סיום לשתי הכפרות: פס' כג-כה	
פס' כו	
פס' כז-כח	
המצווה לדורות: פס' כט-לד	

מבנה זה מבהיר כיצד ניתן לקרוא את כניסת אהרן לכפר "בעדו ובעד ביתו" ברצף אחד בתוך המבנה, כך שאין כל הפסקה במעשיו על ידי שעירי העדה. אלה נמצאים בטור השני של כפרת העדה. לפיכך, אין פס' ד מפסיק כלל בין הקרבנות, מאחר שהוא חלק מכפרת אהרן על עצמו ועל ביתו. חשוב אף לציין, שאהרן ילבש בגדי קודש מיוחדים אף לכפרת עצמו וביתו בלבד. אמנם, כפילות הלשון של פסוק ו ופסוק יא תתפרש בהסבר זה רק ככפילות לצורך חזרה לעניין. כלומר: מפני שהשעירים בפסוקים ז-י מפסיקים את העניין, חוזרת התורה בפסוק יא על הנאמר בפסוק ו, כדי לומר שחזרנו לעניין הראשון⁵⁸. מאחר שחזרה התורה להקרבת אהרן ולטור הראשון יכולה הייתה להמשיך בו, לפרט ולהזכיר שחיתתו, לעבור לעניין הקטורת שיאפשר להזות מדם הפר על-פני הכפרות בקודש הקודשים. מכאן, שההקרבה של פס' ו ושל פס' יא היא אותה הקרבה עצמה, וכמו בפירוט קרבן עולה או חטאת נזכרת הקרבה ואחר-כך נזכרת שחיטה (ויקרא, א', ג-ה; ד', ג-ד ועוד). בדיוק כך חוזר פס' טו אל סיומו של פס' ט, לאחר ההפסקה הארוכה של כפרת אהרן וביתו.

אבל אפשר לקרוא את הפרשה תוך ראייה מורכבת יותר - של שלושה, ארבעה או אולי אף שבעה מקרים של כניסה אל הקודש, מפני צורך כפרה, המתעורר ומופיע "בכל עת". בדרך זו נוכל לראות בפרשה טורים רבים - שהם קולות רבים במקלה, וכל אחד מייצג מקרה כפרה שונה. פסוקים אחדים משותפים לטורים אחדים, כלומר, לקולות אחדים במקלה. פסוקי הפתיחה ופסוקי הסיום משותפים לכל המקרים. בדרך זו ייראה מבנה הפרשה כפי המוצג בטבלה להלן.

⁵⁸ כמו שמצאנו בשמות, ו', יא-יב, כט-ל. כן עיין ברשב"ם לפרשתנו, ובספרו של ר"מ ברויאר שם, עמ' 505.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

פתיחה לכל הכפרות: פסוק א': "וידבר ה' אל משה, אחרי מות שני בני אהרן, בקריבתם לפני ה', וישגו"

כפרת אהרן על עצמו	כפרה גם על משפחתו	כפרה גם על הכהנים
<p>פס' ב: ויאמר ה' אל משה: דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות, כי בענך אראה על הכפרת</p> <p>פס' ג: בזאת, יבא אהרן אל הקדש כפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה</p> <p>פס' ד: תזנת כד קדש ילבש... וכו' ורחץ במים את בשרו, ולבשם.</p> <p>פס' ו: והקריב אהרן את פד החטאת אשר לו, * * * * *</p> <p>פס' יא: והקריב אהרן את פד החטאת אשר לו. * * * * *</p> <p>פס' יב: ולקח מלא המזחה גזולי אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חטפניו קטרת ממים דקה, והביא מבית לפרכת</p> <p>פס' יג: ונתן את הקטרת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על הערות ולא ימות.</p> <p>פס' יד: ולקח מים המר, והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן המים, באצבעו.</p>	<p>וכפר בערו ובעד ביתו.</p>	<p>וכפר בעדו ובעד ביתו.</p>
<p>----- סיום לכל הכפרות במקוש -----></p>		
<p>----- המצווה לדורות: -----></p>		

א. הכפילות בין פס' ו' לבין פס' יא (-והקריב אהרן וכו') נבעת מההפסק בין הפסוקים, ומהצורך לחזור לעניין שבפסוק ו'.
 ב. הפרשנות של "ביתו" פעם כמשפחתו ופעם כ"בית אהרן" - על פי סיום הפרשה בפס' לג: "וכפר... ועל הכהנים...".

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

ספרה גז על ונדא / כל קהל ישראל

פס' ה : ומתן ערות בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ואיל אחד לעלה.

פס' ז : ולקח את שני השעירים, והעמיד אתם לפני ה' פתח אהל מועד.

פס' ח : ונתן אהרן על שני השעירים גזלות: גורל אחד לה'..... וגורל אחד לעזאזל

פס' ט : והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ויעשה חטאת.

פס' י : ושעיר אחד עלה עליו הגורל לעזאזל, יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אורחו לעזאזל המדברה * * * על ערובת בני ישראל

	<u>על המזבח</u>	<u>על אהל מועד</u>	<u>וכפר על הקדש</u>
			פס' טו : ושחט את שעיר החטאת אשר לעם, והביא את רמו אל מבית לזריח ויעשה את רמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפרות ולמגיד הכפרות
	פס' יח : ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ושם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב.	וכר יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמטום	פס' טז : וכפר על הקדש מקמאת בני ישראל ומשעיריכם לכל חטאתם.
	פס' יט : והזה עליו מן הדם כאעבעו, שכבץ פעמים, וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל	פס' יז : וכל אדם לא יהיה באהל מועד בלאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בערו ובעו ביתו וכעד כל קהל ישראל	פס' יז : וכפר בערו וכעד כל קהל ישראל
			פס' כ : וכלה מכפר את הקדש
..... ואת אהל מועד..... ואת המזבח..... ולהקריב את השעיר הזוי			
פס' כא : וסמן אהרן את שתי ירכו על ראש השעיר החי והתננה עליו את כל ערובת בני ישראל ואת כל שיעיהם לכל חטאתם. ונתן אותם על ראש השעיר, ושלת ביד איש עתי, המזברה.			
פס' כב : ונשא השעיר עליו את כל ערובתם אל אוץ גזדה, ושלת את השעיר במדבר..			
----- מסוקים כג - כה -----			
פס' כו : והמשלה את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורוחץ את בשרו במים, ואחריו כן יכבא אל המחנה.			
----- מסוקים כז - כח -----			
----- מסוקים כט - לו -----			

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

בטבלה זו מתפרשות החתימות והכפילויות שבפרשה :

1. הפתיחה הכפולה: פס' א מתייחס לפרשה כולה, בעוד פס' ב פותח את כפרת אהרן על עצמו ועל ביתו.
 2. פס' יא חוזר לפס' ו לאחר הפסק, אך על-פי הסיום אפשר לפרש את "ביתו" כמשפחתו המצומצמת בפס' ו וכמשפחת הכהנים בפס' יא (יש לזכור, שמשפחת אהרן היא גם משפחת הכהנים כולה).
 3. הלשון הנראית כלשון חתימות בתחילת פסוק טז, בסוף פסוק יז ובפסוק כ - מוסברת על-פי מבנה הפרשה, כחתימות למקרים שונים של כפרה בעבודת הכהן בקודש הקודשים. בכל אפשרויות הפירוש שהצגנו באמת עולה, שכל הפרשה כתובה על הסדר חוץ מפסוקים כג-כה, שמשמשים סיום לכל סוגי הכפרות. זהו אולי פירוש טוב לקביעת חז"ל, ש"כל הפרשה כולה על הסדר חוץ מפסוק זה" (יומא, עא, ע"א).
- ביאתו של אהרן אל אוהל מועד בפסוקים אלו, תתפרש באמת כיציאתו מן הקודש אל אוהל מועד, ושלא על הסדר⁵⁹. אולם הסיבה לכך איננה חילוף סדר סתם, אלא שפסוקים אלו יכולים להיקרא גם אחרי פסוק יד, כלומר לאחר כפרת הקודש והכהונה, ואז בוודאי שהכהן בא מן **הקודש** אל אוהל מועד. רק כאשר הוא בא אחרי כפרת ישראל הכוללת - אז הוא שלא כסדרו.
- עניין זה, הוא שאלץ את חכמים לדון באריכות במקומו של פסוק זה בסדר העבודה של יום הכיפורים, להכניס לפניו את העבודות הנעשות בחוץ בבגדי זהב (שלא נזכרו בפרשתנו) - והיא המחלוקת הגדולה בסוגיות (יומא, ע) לגבי סדר העבודה. הוכחה חותכת למבנה המורכב האמור לעיל (ובעיקר לטבלה האחרונה), היא סיומה של הפרשה (פסוקים לב-לג): כאשר נקבעת שם המצווה לדורות, מפורטים בפסוקים אלו כל מקרי הכפרה, שהרי ביום הכיפורים כולם מחויבים:
- כפרה על עצמו וביתו: "וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי הבה בגדי הקדש"
- כפרה **על הקודש**: "וכפר את מקדש הקדש"
- כפרה **על אוהל מועד**: "ואת אהל מועד..."
- כפרה **על המזבח**: "...ואת המזבח יכפר"
- כפרה **על הכהנים**: "ועל הכהנים..."
- כפרה **על עוונות קהל ישראל**: "...ועל כל עם הקהל יכפר" (ט"ז, לב-לג).
- בדרך זו מתפרשת יפה הלשון המורכבת של פסוק לב, וכן הלשון ו"כפר" בראשו של פסוק זה, שהיא בעצם כפרת **עצמו** וביתו. נראה, שבמצווה לדורות, כפרת עצמו כוללת גם את כפרת משפחתו, וכפרת הכהנים נזכרת לעצמה. כאן גם רואים שלבישת הבגדים, בגדי הקודש, בפסוק ד, היא חלק מודגש ומיוחד בכפרת עצמו ומשפחתו, כפי שהראינו בתרשימים, ורק מתוך כפרה זו ובעקבותיה באות כל הכפרות האחרות.

⁵⁹ כפי שמפרש באמת ר"מ ברויאר בסופו של דבר - שם עמ' 546 ואילך.